

YAVUZ SULTAN SELİM NASIL PADİŞAH OLDU ?

Çağatay Uluçay

Osmanlı Devleti kurulduktan sonra durmadan sınırlarını genişletmiş, İstanbul'un zaptı ile imparatorluk haline gelmiştir. Bu zamanda dünyada hayli değişiklikler olmuştur. Avrupa'da rönesans, reform ve keşif hareketleriyle büyük bir gelişme ve kıvılcıdanma başlamış, top sayesinde merkezi devletler kurulmuş, matbaanın icadiyle okuyanların sayısı artmış, Amerikanın keşfi, Afrikanın cenubundan Hindistan yolunun bulunmasıyla Avrupalılar zenginleşmiş, binnetice duyuş, görüş, düşünce ve yaşayışta büyük değişiklikler olmuştur. Böylece eski medeniyet ve ticaretin beşiği olan Akdeniz, eski ehemmiyetini kaybetmiş, onun yerini, Atlas Okyanusu kıyıları almıştır.

Ticaret yolunun Akdenizden Okyanuslara geçişi Yakın Doğuda tesirini göstermiş, Osmanlı İmparatorluğunda açıkça hissedilmeğe başlamıştır. Malî ve ekonomik sahada meydana gelen bu sıkıntı; evvelce olduğu gibi zaferler ve ganimetlerle kapatılamamış bu yüzden mukataaların satılmasına, iltizama verilmesine ve ağır vergilerin tarhedilmesine sebep olmuştur. Bu suretle imparatorlukta, hususiyle Anadolu kısmında para darlığı, düzensizlik ve huzursuzluk başlamıştır. Mültezimler, âmiller, kısa zamanda zengin olabilmek için reyâdan fahiş para almışlar ve halkı hü hümetten soğutmuşlardır.

II. Bayezid ve karakteri: Bu devirde Osmanlı İmparatorluğunun başında, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, II. Bayezid bulunmaktadır. II. Bayezid, gençliğini Amasya'da geçirmiş, padişah olur olmaz, dünya zevklerine tevbe ederek ömrünün arda kalan kısmını, memleketin imarına ve kültürün gelişmesine vakf etmiştir. Baba ve dedelerinden kalan gelir kaynaklarını, câmi, medrese, imârethane ve darüşşifa gibi eserlerin yapılmasına veya devlet ve ilim adamlarına temlikler yaparak İmparatorluğun

daha çok mâmur olmasına çalışmıştır. Bu itibarla Avrupadaki sanat gelişmesine paralel, bizde de Şark anlayışına göre bir imar faaliyeti ve kültür kalkınması olmuştur. Bu sahada Bayezid'in oynadığı rol çok büyüktür. II. Bayezid, hassas, merhametli ve kan dökmekten hoşlanmayan bir padişahı. Bunun için içte ve dışta barış siyaseti götü. Babası ve dedeleri gibi, ordunun başına geçerek sınırdan sınıra, savaştan savaşa koşmadı. Böylece Osmanlıların askerî sahada ilerlemeleri nisbeten durmuş oldu.

Hükümdar, devlet işlerini ikinci plânda tuttu. Buna mukabil din ve kültür hareketlerine çok önem verdi. Bu yüzden «Sofu» lakabını aldı. Devlet işlerini Sadriâzama ve Divan'a bıraktı. Bu hâl, değersiz vezirler zamanında adaletsizlik ve haksızlıklara yol açtı. Bilhassa padişahın son yıllarında haksızlık, zulüm gözle görülür, elle tutulur hale geldi: «*Erkân-ı Devlet ve âyân-ı saltanat sahib a'raz olub daire-i adalet ve insafdan i'raz edüb muhabet ve ihtilâtları erbab-ı hü ve mükâleme ve inâsatları eshab-ı riyayla olub meratib-ı izzete vusul ile esircâh-ı gurur-ı emval ve esbab-ı dünya'ya duhul ile mübtela-yı nefsi sarur ve mesned-i devletde pür sürur olmuştur...*»¹

Baştakilerin haksız ve yersiz hareketleri, diğer idarecilere de sirayet etti. Bu sebepten idareciler, mansıb ve çiftlikleri, eskiden olduğu gibi yarar ve lâyıfına değil, kendi adamlarına verdiler; bilhassa Timarlı Sipahiler, devlet adamlarının bu yanlış hareketlerinden çok zarar gördüler. Bu devirde sık sık sefer ve akınlar yapılmadığından, ölümlerinde veya tekaüt oluşlarında mansıblar, yarar kimselere değil, mukataaya veya devlet adamlarının kullarına verildi. Böylece Timarlı Sipahiler çok sarsıldılar, devlete karşı küskün tavır takındılar. Çünkü Türk milletini zaferden zaferden koşturan, hudutlarda kahramanlık destanlarını yazdıran timarlı Sipahiler, gönüllüler ve akıncılardı. Anadolu ve Karaman kesiminde bu hal yürekler acınacak hale gelmişti. Bu durumu Şahkulu hareketini teftişe memur olan bir zat şöyle anlatıyor: «*Eğer bu kadar âdemle buluşmak na-ma'kul iken niçin buluşuldu deyu buyurulursa men' olunmakta kusur kalmadı. Buluşulmamoğa sa'golundu, men' olundu, çare olmadı. Bu husus cemi' bilece olan*

¹ Mustafa b. Celâli, *Selîmnâme* (Topkapısaray Kütüphanesi, Revan Ktp. No. 1274), vr. 20 b.

sancak beyi ve subaşı kullarımızın ma'lûmlarıdır. Ve eğer buluşmağa sebep nedir, muharrik kimdir? deyu buyurulursa teftiş olunacak ma'lûm olur. Şimdiki halde memleket harab oldu. Reayanın ahvali harabdır. Memleketin tedariki gayet gerektir, düşman günden güne ziyade olub fesadın artırmaktadır. Askerinin içinde Sipah taifesinden çok âdem vardır, ekseri fesadları eden anlardır. Hisara üşüb hisara muzayika vermişlerdir. Hisar cenginde çağırub söylerlermiş ki: Bir dahi timar satarlar mı? Timarımızı satun alı alı cemi rızkımız tükendi. Timar almağa deve gerek, mal gerektir. Yoldaşa timar yoktur. Nerede maldar etrak taifesi varsa, bezirgân oğulları varsa, kadı oğulları, mütevellî oğulları varsa cümlesi ehl-i timar oldular. Padişahın ne kadar açıcısı, seyisi, mehteri vesair hüddamı varsa cümlesi ehl-i timar oldular, yoldaşa dirlik kalmadı. Görsünler, imdi timarı nâ-mahalle verüb Sipahi taifesini zulmetmekten ne fitneler zâhir olsa gerektir...²

Bu durumdan daha çok Anadolu beylerinin hakim olduğu yerlerin âyan ve eşrafi ile tarikat mensubları faydalandılar. İstiklâl peşinde koşan beyler, gözleri Kerbelânın kanları ile bulan Babalar, tekrar hortladılar. Fakir ve masum halkı kandırarak Anadolu birliğini parçalamağa çalıştılar. Turgut-oğulları, Ramazan-oğulları, Karaman beyleri ve diğer Boy-beyleri bu harekette lider oldular. Böylece guruplaşmış olan halk kütleleri, hedeflerine ulaşabilmek için saltanat yarışına çıkan şehzadelerin mücadelesini fırsat bildiler.

Kızılbaş tehlikesi: XIII. Yüzyılda olduğu gibi, XVI. asırda da tarikat mensupları tekrar sahneye atıldılar. Hacı Bektaş-ı Velî'nin tarikat kurduğu Kırşehir'in etrafında; Tokat, Amasya, Yozgat, Çorum yöresinde kızılbaşlar faaliyete geçti. Esasen bu bölge Hacı Bektaştan itibaren alevîler için en büyük çalışma merkezi olmuştu. İlhânîlar devrinde de birçok babalar burada ortaya atıldılar, zaman zaman uygunsuz hareketlere meydan verdiler. Bu uzun faaliyet neticesinde alevîlik ve kızılbaşlık burada yaygın bir hale geldi.

Kızılbaşlar, sünî olan Osmanlı Devletine gaasib göziyle bakıyorlar, fırsat ve zaman buldukça âl-i Abânın öcünü almak için bayrak kaldırıyorlardı. XVI. Yüzyılın başında, İranda şî'i Safevî

² İmzasız, tarihsiz arz (Tpk. Arş. No. E. 6187).

Devletinin kurulmasıyla sünî — şî'i mücadelesi hızlandı ve bu bölge şî'ilerin ileri karakolu vazifesini gördü. Anadolu kızılbaşları, Safavî Devletine kurtarıcı göziyle bakıyorlar, Şâhın emrini yerine getiriyorlardı.

Anadolu halk kütleleri arasında çıkan ihtilâflardan, doğu ve güney komşularımızla, menfaatperest kimseler faydalanıyorlardı. Anadolu ayaklanmalarının çağında dinî, iktisadî, malî, sebepler olduğu gibi siyasî müdahalelerin de büyük rölü vardı. Osmanlı ordusu, Memlûklara yenilmiş itibarını kaybetmişti. Doğuda zayıf Akkoyunlu Devletinin yıkılmasına, mirası üzerinde daha kuvvetli bir devletin, Safevî Devletinin kurulmasına, seyirci kalmıştı. Bu hataların en büyüğü idi. Çünkü Osmanlı Devleti Fâtih'ten itibaren Güney ve Doğuda enerjik hamleler yapmış, hayli mesafe kat'etmişti. Gerçi Memlûklar ve Dulkadır-oğulları aktif bir harekette bulunamıyorlar, zaman zaman iç işlerimize karışarak, tahrik ve teşvikler yaparak hoşnutsuzlukların çıkmasına sebebiyet veriyorlardı. Halbuki Irak, İran ve Azerbaycanı alan Şâh İsmail, İmparatorluğu doğu ve güneyden kuşatmağa çalışıyordu. Bundan başka Anadoluya gönderdiği şî'i halifeler vasıtasıyla, kızılbaşlar lehinde büyük propagandalar yapıyordu.

Şâh İsmail'in, gönderdiği şî'i halifeler, hükûmetin kayıtsızlığından faydalanarak, maddî sıkıntılar içinde kıvranan halk arasında arı gibi çalışıyorlar, sayılarını artırıyorlardı. Erzincan'dan Antalya'ya kadar, bütün memleketi Sofular ve mümessilleri kaplamıştı. Her tarafta Şâh İsmail'in, Hazret-i Ali soyundan (!) gelen bu büyük şeyhin, medhiyyesi yapılıyordu.

Şî'iliğin yayılmasına hizmette, oğullarına Şehinşah, Âlemşah, Selimşah gibi isimler veren, İran kültürüne aşık II. Bayezid, âdeta başta geliyormuş gibi bir fikir veriyordu. Hele Amasya valisi Şehzade Ahmed'in etrafını, Sofuların ileri gelenleri sarmıştı. Bunlar Şehzade maiyetinin ekâbir ve güzideleri arasında idi, bir dedikleri iki oluyordu. Şâh İsmail'in emirleri Amasya'daki bu kızılbaş mümessillere gönderiliyor, oradan da çevredeki halifelere ulaştırılıyordu. Bu suretle Amasya'da aktif bir şî'i karakolu kurulmuş, Şehzade Ahmed'in himayesi altında faaliyete geçmişti. Kızılbaş mümessillerinin açık ve gizli çalışmaları, Amasya'daki sünîleri kızdırmış, bu yüzden zaman zaman sert tartışmalar veya kanlı çarpışmaların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bir

çokları, Şehzade Ahmed'in şii'leri koruyucu tertiplerinden çekinerek Trabzon Sancak beyi Şehzade Selim'in yanına kaçmışlardır³. İşte Anadolu böyle tehlikeli anlar yaşarken, içten içe tutuşurken, Şehzadelerin saltanat koşusuna çıkmaları memleketi yangına vermeğe kâfi geldi.

Şehzadeler mücadelesi: Memleketteki düzensizlik, padişahın yaşlanmasıyla arttı. İçleri saltanat hırsıyla yanan şehzadeleri harekete getirdi. II. Bayezid'in hayatta Ahmed, Korkud, Şehinşah ve Selim adında dört oğlu vardı. Diğer oğulları muhtelif tarihlerde ölmüşlerdi. Yaşayanlardan yalnız Konya valisi Şehinşah bu mücadeleye karışmadı.

Fâtihten Sultan Mehmed'in kanunu gereğince padişah olan Şehzade diğer kardeşlerini «nizam-ı âlem için» öldürecekti. Baş korkusu, saltanat hırsı, her üç Şehzadeyi, hayatının son günlerini yaşayan babalarının yerine geçmek için harekete getirdi. Çabukça İstanbul'a varabilmek için sancaklarının değiştirilmesini, daha müsait yerlere tayin edilmelerini istediler.

II. Bayezid'in oğullarının büyüğü, vesikalardan da anlaşılacağı üzere, Sultan Ahmed'di. Devlet adamları, Sultan Ahmed'in yaşca büyük, çocuklarının çok, babası gibi uysal olması sebebiyle, padişah olmasını istiyorlardı. Bunlar, o devir anlayış ve geleneklerine göre, Sultan Ahmed için birer avantajdı. Ortanca oğul olan Sultan Korkud, sessiz ilim ve musiki ile hayatını geçiren şâir ruhlu bir Şehzade idi. Onun bu hali bir çokları tarafından sevilmesine sebep olmuştu. O da can u gönülden tahta geçmeği istiyordu. Yalnız Şehzade Korkud'un oğlunun olmayışı, onun padişah olmasını zorlaştırıyordu. Çünkü bu devir veraset kanunları gereğince saltanat babadan oğula geçiyordu. Gerçi vesikalardan Korkut'un

³ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya tarihi*, İst. 1927, III, 253-267. «Memleketin her tarafı ve her canibi zulüm ve sitem ateşleriyle sızan mazlumlar gönülleri nar-ı cevrile püryan, hatırları perişan olub yukarıda zikroluduğu üzere vilâyet-i Acemde kızılbaş taiseşi zahur edüb Akkoynlu'nun reyaya sitem ve zulüm edenleri cümle kirulub Bayındırlı'nun ocakları söndürülmekle Anadolu caniblerinin bazı yerlerinden taife-i kızılbaş varmış âdemler olub, bu memlekette vâki olan mezalim ve mehayifi işidüb akvam ve akrabasına haberler gönderüb ol taife-i raigyete cdledüb ve dirliği yarar ve şirimerde verirler deyu bildirmeğün, rum halkının ekseri ol canibe meyledüb ger ger Acem'e mektublar ve kâğıdılar gönderüb fesada mübaşeret ettikleri...» Mustafa b. Celâl, *Selimname*, vr. 39 b.

bir oğlunun olduğu anlaşılıyorsa da saltanat mücadelesi esnasında ölmüş bulunuyordu⁴.

Şehzadelerin en küçüğü Yavuz Sultan Selimdi⁵. Süleyman adlı bir oğlu vardı. Sert oluşundan, hükümet adamlarını, tuttuğu yanlış yoldan dolayı en acı şekilde tenkid ettiğinden, rical-i devlet tarafından tutulmuyor, padişah olması istenmiyordu. Yalnız ordu, iki sessiz Şehzade yanında, onun cesaret ve yiğitliğini beğeniyordu.

Korkud: Şehzadeler içinde babasına karşı ilk isyan bayrağını açan Korkud oldu. Korkud babasının tahta çıkmasına kadar nâib-i saltanatlık yapmış, küçük olduğundan uzun müddet İstanbul Sarayında yaşamıştır. Şehinşahın Karaman'a tayini üzerine Saruhan sancak beyliğine gönderildi. Burada 1501 (907) yılı sonuna kadar kaldı. 1502 (908) de Ahmed'in zoriyle, İstanbul'un yakınından kaldırılarak Antalya Sancak beyliğine tayin edildi⁶.

Bu yüzden Şehzade Ahmed'le araları açıldı. O sıralarda Şehzade Ahmed'in padişah olacağı şâyi'ası vardı. Korkud bunu işidince çok içerledi. O kendine göre padişahlığa en lâyık olanı idi. Çünkü babası, Amasya'dan gelinceye kadar vekâletini yapmış, bir

⁴ Bazıları Korkud'un akim olduklarını söylerlerse de vesikalar bunu tekzip ediyorlar. Korkut'un Ferruhşad adlı bir kızı olub İstanbul'da mektep ve mesaid yaptırmıştır. Buna âit Topkapı Sarayı arşivinde bir çok vesika vardır.

Tarihsiz, مورغوت imzalı ve «Karındaşım Ahmed Bey» diye başlayan mektubda şunlar yazılıdır: «... Bundan evvel bu bendenize mektub-ı şerifiniz irsal edüb oğlunuza bize gönderin, varalım padişahımızın elin öptürelüm deyu bagurmuş idünüz. Öyle olsa ben padişahımızın kuluyum. Oğlum varmak değil bayurursanız ben kendam varayım, değil ki, oğlum varmak. Amma oğlumun bir nesne hata olunmamasına boynanıza alurşanız...» Top. Arş. No. E. 8517.

⁵ «Ula oğla Sultan Ahmed, ortanca oğlu Sultan Korkud... Kiçi oğlu Sultan Selim. cümlesi can ü dilden saltanata tâlib ve râğıblardı» Kemal Paşazâde, *Selimname*, Tpk. Ktp. Hazine, 1424, vr. 12 b, 13 a.

⁶ 1502 (908) tarihli, annesi Nigar Hatun'un Antalya'daki mezar taşı kitabesi için bk. S. Fikri Erten, *Antalya vilâyeti tarihi*, İst., 1940, s. 97.

II. Bayezid'in evvel-i şehri-i Zilka'de 908 (1503 Mayıs) tarihli Antalya Sancak beyi Şehzade Korkud'a ilâve olarak Hamid sancakını verdiği dair beratda: «Kabsa-i tasarrufunda olan Antalya Sancağından bedel Hamid vilâyeti taleb edüğü ecilden mumatlegh oğlum مورتعşe vilâyetinde olan tasarrufunda olan haslarını giru ibka edüb ve Antalya'da olan sekiz yüz otuz yedi bin doksan akçalık haslarından bedel zikrolanan Hamid ili sancağın sekiz yük kırk bir bin üçyüz atmış üç akçalık has ile tefviz kılınub...» (Top. Arş. No. E. 6596) denilmektedir.

kaç gün de olsa İmparatorluğa hükmetmişti. Bu suretle Korkud Saltanat zevkini tatmış, bunu bir türlü unutamamıştı. Şâir, müzisyen ve hassas olduğundan, bu vekâlet onun üzerinde derin tesirler bırakmış, günlerini saltanat hülyaları ile süsleyerek geçirmesine sebep olmuştur. Şimdi Ahmed'in padişahlık işi çıkınca aklı başından gitmişti. Esasen Sadrîâzam ile bir arazi meselesinden geçinmiyordu, Saruhan'ı muhtelif kereler istemiş vermemişlerdi. Bunları bahane ederek, Antalya'dan Mısır'a gitti 1509 (915). Kahire'de bir seneden fazla kaldı. Belki pişmanlıktan, belki yine saltanat hırsından, babasına ve Sadrîâzama mektuplar yazdı, af diledi ve bazı taleplerde bulundu. Bunlara müsbet cevap aldığından geri döndü 1510 (916).

Mısırda iken Alâiye'de yaşamağı ve kalmağı kabul etmiş iken bu fikrinden vaz geçti. Alâiye ve Antalya havasının sıhhatine dokunduğunu ileri sürerek, buralara bedel İzmir, Menemen, Ayasluğ ve Tire'nin verilmesini istedi⁷. Şehzade Ahmed'i kuşku-

⁷ Tarihsiz, «El-muhibb-i nâzımî'l huruf el-müştak Korkudu'z-zuaf» imzalı ve «hazret-i paşayan-ı ızam» başlıklı mektubdan: «... Bundan esbak nice gıllar mal fikrine düşüb bu tarafları cedd ü cehd ile taleb ettüm ki, ahurül-ömr R u m d a durmayub bir taraf ki, gitmiye ıztırar vâkı' olursa bundan diğarç Arab'a gitmek âsandır deyu ol diyarı diğar-ı emn ü âman mülöhaza ederdim. Nagâh sevk-i ilâhî düşüb hazret-i Hudavendigâr. قول الله تعالى عمره وابد دولت eyyam-ı devletinde ol diyara varmak vâkı' oldu. Ve hayri dahi bunda imiş ki, bu zamanda vâkı' oldu, elhamdülillah, zira görüldü ki, cündileri zaleme ve şehirlusu اغوان? zaleme Ve muhibbiniz gibi kişi zadelere hergiz itibarları yok. Muhibbinize vâkı' olan itibar dahi hazret-i hüdaendigârın hatır-ı şerifine riayet etmek için zarurî vâkı' olmuştur. Ala külli hal bin hamd ü sena Bârî taâlaya ki, ben zaif bendesini ol diğardan halâs eyledi ve Sultan hazretleri muhibbinizi bu diyare göndermelâ olıcak lâzım geldi ki, muhibbinize bir nesne taleb ede. Muhibbiniz ile meşveret eyledi. Fikrettüm, Alâiye'yi, Antalya'ya zam ettürmeği münasib gördüm. Şol cihetden ki, Alâiye'yi sükna ederim. Zira ki Antalya'da külli enva' emraz'dan hâlt olmadım. Bu kerre gelicek kemelân enva' ı a'raza mübtela oldum ve tef-tiş ve tafahhus etdüm: Alâiye muhibbinize ikamet etmeğe kat'a kaabil değilmiş. Öyle olsa bu diğarda durmaktan bil-küllüye tenba ve rehika. Pes hazret-i âlilerinizden me'mal ve mütevekkil'dir ki, muhibbinizi bu diğardan halâs edesiz. Diğar ı Aydın'a iletmeği himem i âlileriniz dir-iş buyurmagınız. Ve maksud heman Tire şehri maa kazag-ı Antalya maa kazayha bedel Menem ve Ayasluğ ve İzmir ve Menemen ve Alâiye ve bakiye bedel ola. Ve Menemen'i taleb etdügüm, anda mülk evelim olduğucündür. Ve dahi havası mizacama zigade mütenasib ve mavofik idi, malûmanız ola, kat'a Manisa'ya kabul etmezim...» Top. Arş. No. E. 2587.

landırmamak içinde, Saruhan'ı istemediğini kat'i bir ifadeyle yazdı. Hükümet aldırış etmeyince kız kardeşine şu mektubu gönderdi:

«Bazı dahi maani beyan etmişsiz ma'lum oldu. Ve mefhum olduki, Selim Şah karındaşımı Saruhan'a getürüb ben zâifi gene bunda furu-mande emraza mübtelâ terketmek maksud edinmişler. İmdi mademki canım gövdededir, bu babda sa'yederim, ben bunda gelelidenberu za'af çekerim Mısır'da iken bile Alâiye'yi bile taleb etdügümden goraz, varub anda ikamet idi. Bunda gelicek ana adem-i kabiliyet(i) ma'lum oldu. Öyle olıcak ben dahi bunda durmak goktur. İnşallahü taâlâ bir dört beş günedek kalkup tahtı revanla sefere diye bildügüm kadar hareketlere azmedem varub Tire'ye inerim. İnşallahü taâlâ şurayı bana gerekse versinler ve gerekse vermesinler, şimdi dahi benden kiçi karındaşım benden takdim edüb artık mı riâyet etseler gerek? Benimde zerre kadar idrakim yok mudur? Buraları fehm etmez miyim? Şimden giru dahi riâyet etmezlerse varub gine Mısır'a mı gideyim? Yahud Rodos'a mı kaçayın? Cümlesinden evvel bu görü-nür ki, varam Tire'de takaüd edem şundan rücuum yok!...»⁸

Korkud, Menteşe'ye tâyin edilen Selim'e, Manisa'nun verildiği havâdisini duyunca, babasından izin almadan, Antalya'yı terk ederek, kat'i ifadelerle arzu etmediği Manisa'ya gidip oturdu 1511 (917). Korkud'un anı olarak şehri terketmesi Antalya'lılarda, padişahın öldüğü kanaatini hasıl etti. Onun şehri terkedişinden, hal-kın şüphesinden faydalanan Şahkulu bunu nimet bilerek ayaklandı. Böylece Sultan Korkud, aldığı yanlış bir havâdis üzerine, Şehzade Selim'den önce Manisa'ya varmak için harekete geçmiş, Anadolu'nun felâket ve buhran içinde kıvranmasına sebep olmuştur. Şehzade Ahmed, Korkud'un Manisa'ya geldiğini duyunca babasına baş vurarak âsi Şehzadenin hakkından gelmek için izin istedi, fakat bu ricası kabul edilmedi.

Bu suretle Korkud, ötedenberi hayalinde yaşattığı Saruhan ve tevabii hasırlarına zorla kavuşmuş⁹, ondan sonra da Ege ve

⁸ Top. Arş. No. E. 5587.

⁹ Tarihsiz, «Bende-i fakir Korkudu'l-hakir» imzalı padişaha yazdığı arızasında: «... Bu bendesine avatıf ı haarevanesinden ve lâtf ı şâhânesinden izhar-ı re'fet edüb liva-ı Saruhan ki, bu kuluna sadaka etmiştir, hâligen zabt teokıratı için İsa Fakih nam kimesne defterdar irsal olanmuştur. Ber-sey'ül-halk, abasa'l-ı vech, bed-zeban kenduye sa'yedici, hizmetde mukassır kimesnedir, banda olma-

Marmara denizine yakın yerleri istiyerek¹⁰ fırsat zuhur edince İstanbul'a gelebilmek ve tehlike zuhurunda kaçabilmek imkânlarını hazırlamıştır.

Şahkulu İsyanı

Anadolu'da devam eden düzensizlik, Şah İsmail taraftarlarının serbestçe teşkilât ve propaganda yapmalarına imkân vermiştir. Amasya'da Şehzade Ahmed'in, Çorum çevresinde oğlu Şehzade Murad'ın, Antalya çevresinde Şahkulu'nun etrafında toplanan kızılbaşlar, açık ve kapalı faaliyetlerine devam ettiler.

Şahkulu, Şeytankulu adlarıyla anılan kızılbaş şeyhi, Hasan Halifenin oğludur. Babası desturunu Şah İsmail'in babası şeyh Haydar'dan almıştır. Uzun yıllar hizmetinde bulunmuş sonra Antalya civarında Yalınlu köy yakınında bir mağaraya yerleşerek gayet esrarlı bir hayat sürmiye başlamıştır.

Hasan Halife ölünce, postuna oğlu Şahkulu oturdu. Toroslar bölgesi ötedenberi, İran ve Horasan'dan gelen göçmenlerin yaşadığı belli başlı yerlerdendi. Bu göçmenler, hayatlarına uygun tarikatlere mensuptular. Aralarında alevî, tahtacı ve kızılbaşlar çoktu. Hasan Halife ve oğlu Şahkulu, bunları kısa zamanda safları arasına aldılar. Hükümetten memnun olmıyan köylüler, âşiretler, çiftlikleri ellerinden alınan timar erleri, sipahiler, Şahkulu ve babasından destur alarak kızılbaşlığın en sadık bendesi oldular. Bilhassa Korkud'un Mısır'a gidişinden faydalanan Şahkulu faaliyetini artırdı

Taraftarları Şahkulu'nun, Allah, Peygamber ve Mehdi olduğunu iddia ediyorlar, memleketin düştüğü felâketten ancak onun sayesinde kurtulacağını ileri sürüyorlardı. Şahkulu zaman zaman Kapulu Kayada Döşeme Derbendinde toplantılar ve âyinler yapıyor, Anadolu'yu İranla birleştirmek için bütün gay-

ya yaramaz...» demekde ve başkasının tayinedilmesini reca etmektedir. Top. Arş. No. E. 5882.

¹⁰ Tarihsiz, «Abdül-fakir Korkudü'l-hakir» imzalı arzından: «... Her yıl yaylakda souk yetişüb ovaya inmek lâzım gelüb henüz ısı mürtefi' olmayub humyatdan zahmet çekilmemek olmaz. Hususa bu senede bu sancakta ma'raf hastaliktan âri yer yoktur. Pes, bir mutedil hava la makam bu sancakta bulunmayub kurbünde Bergama mânasib olmayub. ziyade killet dahi olab...» Top. Arş. No. E. 5879, 9689.

retini sarfediyordu¹¹ garip hayatı, labrente benzer meskeni halk arasında onu tanırlaştırmış idi. Şahkulu isyanı; sanıldığı kadar basit ve gelişi güzel tertiplenmiş bir hareket değildir. Şahkulu, isyanından evvel ve sonra, İmparatorluk dahilindeki bütün taraftarlarına mektuplar yazmış ve casuslar göndermiş, hazırlanmalarını emretmişti¹².

¹¹ Tarihsiz, zabtın hülâsasından: «Sultan Korkud tale bakahudan gelen Sofunun, kable'l-örf ettüğü ikrarın beyanıdır ki, zikrolunur: memleket hâlidir, fırsat bizindir, gelin cem'i memleketi zoptedelim; yürüdüler Kapalakaya'da Döşeme deroendinde cem'club dört beş gün oturdular. Sonra etrafa dağılıb garağa ve azağa mukayyed oldular. Sipahiden ibtida tanışıkda kimler vardı, deyicek. Çekir oğlanlarından üç nefer kimesne vardı, biri dahi Kızıl oğlu, biri dahi Kâle oğlu, biri dahi Mehmed Bey derler. Yanında gayet mukarribleri kimlerdir? deyicek, Dede Alisi ve Hızır nam kimesnelerdir. Ne kadar zamandır bunlar tanışık ederler? deyicek dahi, Sultan Korkud tale bakcha sancağında iken. Ol cenği nerede ettiler? deyicek, Kapalakaya'da Döşeme deroendinde. Antalya halkı, Sultan Korkud tale bakaha defterdarıyla cenk ettiler. Andan kalkdılar Elmali'ya vardılar, yakub harab ettiler. Andan kalkub Gölhisar'a vardılar, yakub harab ettiler. Andan kalkub Bardur'a vardılar, yakub harab ettiler. Andan Keçiborlu'ya vardılar, sofa olanı gelüb tabi oldu, sofa olmıyanı çıkub koçtı. Sanduklu'dan alayın bağlayub Kütahya'ya geldi, iki gün otarak oldu, iki günden sonra Beylerbeyi kaşluk vaktinde bulub cenk eyledi. İlk cenkte Beylerbeyi sofuyu sıyub dağıdub güsün dağa datub kaçtı. Haglı sofa toprağa düştü, dağıldıktan sonra hisarın kapusu açıldı, haglı adem çıkub sofunun ordusunu yağma ettiler. Cenkte olan Sipahi yağmaya meşgal, Beylerbeyi yalnız kaldı, Sofa gördü ki, Beylerbeyi yalnız kaldı, Sofa dönüb geri beyleri üzerine yürüyüb Beylerbeyi'yi sıydılar, Beylerbeyi kaçtı, kovub ardından gitüb tuttular, Sofuya götürdüler Sofa dahi odasını hâlt edüb ol Teke-ili Sipahilerle tanışık edüb boynun urub sonra kazıya urdular. Sonra demüre sarub üç kişigi ocağa pişürdüler. Ol kişiler ne kişilerdir? sorucak, bilmez, dedi. Sonra şehri yakdılar...» Top. Arş. No. E. 5085.

¹² «Filibe Sancağı beği Sofa Şahkulu'nun casusa Pir Ahmed namın ettüğü ikrarın beyanıdır ki, zikrolunur: Ve Şahkulu Antalya kurbünde Yalınlu kurbünde nam korigenin yanında bir mağara olurdu. Ve mevlâdu de o kurbide idi. Ve sen orada iken Şahkulu'nun yarâr ademisi kimler idi? deyicek: B'ri Hızır, ve biri İmam oğlu nam kimesnelerdir. Ve sen Şahkulu'nun ganından ne ta'ut gittin? deyu sval olıcak: Geçen yılın Safer ayında gittim. Kaç kişidiniz? deyu sval olıcak: Dört kişidik, dedi. Her birimise girmişer kağıd verdi. Ol kimesnelerin adları nedir? deyicek: Biri Hızır ve biri İmamoğla ve biri Taceddin ve biri dahi mezkûr pir Ahmed. Ve bunlar nerege vardı? deyicek: Hızır Serez'e vardı, İmamoğla Selânik'e vardı ve Taceddin Zağra Yenicesi'ne vardı. Mezkûr Pir Ahmed Filibe'de İmaret mahallesinde Kara Ceylûb nam Halife'ye kağıd verdi, mezkûr Kara Ceylûb İmaret-i mezkûre'de himem ve müstaiddir ve Soğ'a'dı Taceddin ve Şâca' ve Şeyh Çelebi ve mezkûran imamı Mahiddin kalifelere kağıd-

Bu suretle Şahkulu hareketi plânlı tertiplenmiş, Anadolu'yu kızılbaş yapmak için esaslı surette hazırlanmıştır. Şahkulu'nun yanına Anadolu Sipahileri gelip hizmet ettikleri halde Rumelindekiler seyirci kaldılar. Bunun sebebini, casuslarının yakalanmasında, bir çoklarının Yavuz'un etrafında toplanmasında, Yavuz gâilesi dolayısıyla Edirne'ye çağrılmalarında aramak lâzımdır. Şahkulu'nun, Döşeme derbendinde sık sık toplantılar yaptığı Korkud'un Antalya'daki adamları tarafından haber alındı. Kızılbaşlara, Subaşı Hasan Bey âni bir baskın yaptı, 20 kişi yakaladı. Fakat Şahkulu kaçtı. Bir kaç gün gözden kayboldu. Müridlerine ve Sipahilere haber gönderdi, yanına çağırıldı. Gelenlerden askerler bir tarafa bırakılırsa, diğerlerinin görünüşleri korkunçtu. Paçavra çıkımına benzeyen elbiseleri, bağırış ve çağırışlar, uzun bıyık ve sakalları, kırmızı taçlarıyla geçtikleri yerler ahalisine dehşet salıyorlardı. Böylece işe başlıyan Şahkulu, Antalya'dan Sivas'a kadar önüne gelen kuvvetleri silip süpürdü, ortalığı yakıp yıktı¹³.

lar verdüm. عرکانلی حالیفه کاغید verdüm. Ve esbabın ve bâzı kağıdların Ercanlı Halifede emanet kodam. Ve ناهیستنده Resullü (محمد) نام kart-yede Aloy begi Yusuf bin Mehmed ve Edhemî Mehmed nam halifelere kağıdlar verdüm. ve کاتیف نام kariyede timar eri İlyas Halifeye kağıd verdüm. Ve کاتیف نام kariyenin imamı Muhyiddin nam Halifeye kağıd verdüm» Top. Arş. No. E. 6886.

13 «... Sipahi taifesinden gayri askeri gayet cimri şekildir... giyecekleri hor ve hakirdir. Atlasada mukabil olursa ziyade dayanmaz. Amma bilmeyüz ki, sihrî mi vardır, teshir-i cin mi bilür, her ne def'ada âdem sıymış ise uğraş olmadan sıgub kaçmıştır. Hurac edeliden bu demedeğin galib budur ki, ricalden ve acretten ve etfolden on binden ziyade nefis katl olunmuştur. Efoah-ı ricalde hod ziyade mübalağa ederler. Hâsil-ı Kelâm bir gün önden memleketin ahoaline tedarik gerektir, gayet gerektir. Asıl Kızılbaş kenda gelse bu kadar âfet olmazdı, kendudan eşeddir. Bu zalim uğradığı yerlerde ricalden ve acretten ve etfalden ne bulursa kıvar, batta kenda maslahatından ziyade koyan ve sıgır olsa cümlesin kıvar, kediyi kıvar, tavuğu kıvar. Kütahya'da talan ettüğü esbabı, mahbub kalıcalar vesayir esbab her ne var ise cem'edüb oda yakmuş; hâsil şerh olanur zâlim değildir. Ve ba'zı ahoal ve kelimat vardır, yazılmak edeb-olmuş sebebden yazılmadı Cavaş İskender bendeniz cümleğe vaakıfdir, mahfice teftiş oluna. Cengin evvelinden aharına, cemi' ahoale vaakıfdir, takrir eylege. Çok namus eksikliği oldu. Ve memleket halkı, hususa Kütahya şehirlisi rızıkların yağmalamışlardır, kurtaramamışlardır. Müslümanların halleri gayet mükadder olmuşdur, hayf olmuşdur, ... Cemi' âlem halkına âveze yapmışlardır ki, zerdalü vaktında Şah da gelse gerektir, Memleket bizimdir, degü mühmelât söylerler. Gâh Mehdilik dâvâsın eder, gâh Şah öldü anın vilâyeti bara değdi,

Korkud'un, Antalya'dan ayrılmasından sonra başına topladığı 400-500 kişi ile Yenice derbendine geldi. Manisa'ya doğru giden Korkud'un adamlarına hücum etti: Bir çoğunu öldürdü, kadın ve kızlarını esir etti. Bundan sonra Sultan Korkud'un otak ve ağırlığına saldırdı. Fakat bunu ele geçiremedi. Antalya Subaşı Hasan Bey, Korkud'un defterdarı, halktan topladıkları kuvvetlerle imdada gittiler. Burada çok kanlı bir çarpışma oldu. Bu sünni-şii savaşında bir çok müslümanlar öldü. Hasan Bey ağır yaralandı. Bozguna uğrayan Antalya kuvvetleri şehre kaçmak zorunda kaldılar, hisarın kapılarını kapayarak şehri müdafaaya başladılar Antalya kadısı Korkud'dan acele yardım istedi. (29 Mart 1511 = selh-i Zilhicce 916)¹⁴.

memleket benimdir, der; gâh bir kaç günlük ömrüm vardır, memleket benimdir degü birbirine mahalif kelimat eder. Ekseri fesadlara ikdamlar ettüren sipahilerdür ve müslimanlar askertinde olan sipahilerden goldaşlık gelmedi. daht artuk dahi olsa şüillerinden goldaşlık ümmid olmazdı. Sonradan mal'âm olur, şimdi onun vakti değildir. Heman salimin def'ine inayet gerektir, meded gerektir, derman gerektir» Top. Arş. No. E. 6187.

14 Antalya Kadısının Sultan Korkud'a gönderdiği mektubdan: «... Şimdiki halde bu diyarda olan Erdebil halifelerinden Hasan Halife nam kimesnenin Şah-Kulu nam bir oğla zahur bulanub Antalya'da (؟) başı nam mevzi'de temekkân edüb ve bu diyarda olan Erdebil halkı ana etba' e'üb (olub) emirane bir âlî dicanhane ve evler ve matbah yapuverüb ittifakla memlekete hükmetmeğe kası eyleyicek, Subaşı Hasan bendenüz gönderilüb mezkûr Şahkula ele girmeyüb masahiblerinden girmi nefer kimesne ele girüb tutalub hab-solandı. Zikrolunan mahpuslardan Sâlih Fakih nam kimesne mezbûr Şahkula içün halka telkin eilüb hâşâ Allah budur, ve Peygamber bufar, ve sarı hesab bunun önünde olsa gerektir; buna itaat etmeyen imanısız gider, dedüğü bi-hasebi's-ser' sabit olub salbolundu. Amma mezkûr Şahkula gıybet ettikten sonra Yenice derbendine varub kendunan etba'ından dört beş yüz nefer kimesne cem'edüb gola durub Çakırcıbaşı Nasuh bendenizin hatunu ve oğlanckıları ve halkınızdan ve şehirlüden nice cem'i kestir gö;üb gider iken zikrolunan Erdebil halkı mezkûrları basub mezkûr Çakırcıbaşının kırcığıasını ve Yarıcı Kemal kul-nuzun iki oğlanckıın ve girmi neferden ziyade müslimanları eno'a'ı ezalarla katle'lüb malların alub Çakırcıbaşının hatununun ve Kâtib Kemal'in kızı ve ba'zı hatunları ve kızları alub dağa çıkarub esir etmişlerdir, el'an kendülerdadir... ve Sultanım hazretlerinin otığı göçüb Evdekiye (؟) ye varıcaık basub almak kasd edicek şehirden subaşı bendeniz nice müslimanlarla varub alub şehre getirilüb. Mezkûr subaşı, sünni tayifesinden cem'i kestir ile mezkûr Erdebil tayifesinden ve banlardan nice kimesne maktal olub Erdebil halkından kesilmiş baş getirüb ve bir dirli kimesne getürdüler, salbolandı. Mezkûr tayife Yenice'de durub geymen fe-yesomen mütezoğiddir, kasıları memlekett bi'l kâllığı almaktır, bunda

Antalya kadısından sonra, Korkud'un defterdarı da Şehzadeye bir mektup yazdı. O da çabuk yardım kuvvetlerinin gönderilmesini, aksi takdirde şehrin düşeceğini ısrarla yazdı. Defterdarın mektubuna göre Şahkuluyla savaş şöyle olmuştu. «... *Sâbıkda olan Sofiler hâdisesinden sonra yine galebeleri zuhure gelüb bu ten-deniz, subaşıyla şehirden vesair etraf ve nevchiden üç bindin ziyade âdem cem'edüb mukaabele olundukda bize mucvenet suretinde asker olan bazı Sipahilerden ve gayri kura halkından anlara tabi' olub bizim askeri ortaya alub askerden beş yüz mikdarı kimesneyi şehid eylediler. Asker münhezim olub dönüb kal'eye gelinüb hisar kapusun yaptırdılar. Ve subaşı bendenizi bizden dönen ve cem' olan mel'unlar ortaya alub bir kaç yerde yareleyüb üzerine kullarınız üşüb elf cehidle halâs eylediler. Bilfiil hisarı yaptırıp taşra âdem çıkmak ihtimali yoktur. Zira bizden karışanlarla ol mel'un ziyade kuvvet tutub cemi' çadırlarınızı ve esbabinızı alub ve bu bendenizin bazı hidmetkârlarını, ve sultanımın haylı kullarını vesair askerden bunca kimesneyi şehid eylediler... Der-i devlete arz olunmağa te'hîr olunursa veya âdem eğlenürse hisar elden gider, bin ayak, bir ayak üzere gelmiştir...»¹⁵.*

Şehzade Korkud'un defterdarı ve Antalya Subaşısı Hasan Beyin topladığı askerlerin çoğu öte tarafa geçince Şahkulu'nun kuvvetleri arttı. Antalya şehrinin önlerinde uzun müddet kalmadılar. Buradan iç Anadolu'ya doğru hareket ettiler.

Anadolu'nun büyük felâketi: Şehzade Korkud'un, durumu hükûmete arzemesi üzerine, Şahkulu'nun tenkiline, Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmed Paşa, Amasya Sancak beyi Şehzade Ahmed ve Niğde Sancak beyi Sultan Mehmed memur edildiler. Şahkulu Antalya'dan Burdur üzerine hareket edince, yardım mektupları taşıyan ulaklar, İstanbul ve Kütahya arasında mekik dokumağa başladılar.¹⁶ Şahkulu kuvvetleri hem

nefir-i ân olmuştır...» denilmekte ve acele yardım gönderilmesi istenmektedir. [Tarih: selh-i Zilhicce sene 916] (Top. Arş. No. E. 632).

¹⁵ Top. Arş. No. E. 6321.

¹⁶ Anadolu valisi'nin «*mîn el muhibbî'l-muhlis Karagözül hakîr*» imzalı ve tarihsiz mektubundan: «... *Şimdiki halde liva-i Teke'nin Erdebili baş kaldırdub bir nice asker cem'edüb bir bey sahil tarafına ve bir bey Taşeline oldu. Sultan Korkud tale bakaha hazretlerinin defterdarı ve subaşısı asker cemeyledi Yenice nam mevzi'de cenk eylediler. Defterdarın başın aldılar (?)*. Ve Antalya subaşısı Ha-

Tarih Dergisi — 5

ilerliyor, hem de geniş mikyasta propaganda yapıyorlardı. Bunlar umûmiyetle, Şahkulu'nun Peygamber, Mehdî ve Allah olduğunu, İran Şahının zerdalı vaktinde geleceğini, ileri sürüyorlardı. Bazan da Şahın öldüğünü Şahkulu'nun mirasına konduğunu söylüyorlardı.

Şahkulu kuvvetleri ilerledikçe sayıları artıyordu. Fakir köylüler, halifeler, timar erleri ve Sipahiler Şahkulu'nun saflarını kabartıyorlardı. Her gittikleri yerde Kur'an-ı kerimi yerlere atıyor ve yakıyorlardı. Saflarına geçmeyenleri, 7 sinden 70 şine kadar kılıçtan geçiriyorlardı. Kadınlar, kızlar ve çocuklar öldürülüyor, namuslarına taarruz ediliyordu. Halkın mal ve eşyaları yağma ediliyor, taşınamıyacak kısımları yakılıyordu. Anadolu'nun bu kesimi bu felâket karşısında ayaklanmış, o devrin teşbihiyle bin ayak bir olmuştu. Halk dağlara veya kuvvetli sûr ve kaleleri olan şehirlere doğru akın etmiye başlamıştı. Batı ve İç Anadolu bir kıyamet günü manzarası arz ediyordu. Herkes dünyanın sonu geldiğine ve bu bâdirede öleceklerine âdeta inanmış gibiydi.

Şahkulu, İstanbul, Elmalı ve Gölhisarı bu şekilde yakıp yıktıktan sonra Burdur'a doğru ilerledi. Yolda Karagöz Paşanın Nokta kumandasında gönderdiği kuvvetleri Burdur civarında perişan ettikten sonra şehre girdi. Aldığı yerlere idareciler tâyin ediyordu. Güney ve Batı Anadolu'yu iki kısma ayırarak, Güney sahillerine ve Batı sahillerine birer bey gönderdi. Bazan Şahın vekili, bazan Mehdî olduğunu iddia eden Şahkulu, yanına gelenlerden vezirler ve beylerbeyiler tayin ederek âdeta bir vahşiler ve mürteciler hükûmeti kurdu. Büyük bir debdebe içinde Burdur'a girip oturdu (16 Nisan 1511 = 17 Muharrem 917).

Şahkulu'nun yaptıklarını Şehzade Osman bir raporunda şöyle anlatıyor: «... *Ol taife yeomen fe-yeomen mütezayid olub vilâyet-i Teke'nin ekseri Sipahileri bile onlara mütabaat edüb zaman-ı kalilde bir iki bin melâ'in cem'olub mezkûr bedbaht ki*

san Bey bir nice yerle(a) yareleyüb (yarelenüb) hisare düştü. İl harab oldu. Antalya dîzdarının ulağın geçürmezler. Sipahilerden bazı kimesneler de maavint olırlar. Taşelde olan Karacaoğlu (حاجم) oğlu adem cem'egledi, iki def'a cenk oldu, beş yüz mikdarı âdem düştü, safının ziyade askeri vardı, gafil ol-miyasız deya mevlâna Teke-i Karahisar Kadısı olan, Hamid sancağı Alaybeyi Kasım Bey ve Isparta subaşısı Sıan kullarınıza ilâm edicek...» bunlar da Kadı'nın mektubu Sultan Mehmed'e gönderdiler. Top. Arş. No. E. 77.

reisleri Şahkulu'dur, âmirâne hareket edüb kimin beylerbeyi edinüb kimine yer yer subaşılık verüb bu üzere dimağları fesada varub sancak kaldırub evvelâ vilâyet-i Teke'nin tabî' olmıyan köylerin ve kendlerin garet edüb yakub ve yıkub malın ve menclin alub kendulere yarayan ehlin ve iyalın alub esir edüb yararıyanı heman kılıçtan geçirüb bu tarik ile hauf ü haşyet bircukub kimesne önüne durmayub kangı tarofa azmederse müslimanlar doğılıb kalan cibale perakende olub ...kasaba-i İstanos'u basub anı dahi hemçunan ihrak ve harab, rızkın ve malın alub mübalâğa müslimanları helâk edüb andan kalkub Elmalu'ya azimet edüb anda dahi bir iki bin askerler cem'olub dururmuş, buluşub anları dahi sıyub mübalağa taifesin şehid eyleyüb ve Elmalu'yu dahi kezâlik vurub malın ve rızkın alub kendulara yararıyanı kırub müslimanların ehl ü iyallerine bir vechile hakaret etmiştir ki, demek olmaz. Ve şehri dahi yer yer oda koyub mescidleri ve zaviyeleri bile yakmıştır. Ve hâşâ buldukları Kelâmullahı ve kitabları oda vurub tabanlayub mahvederlermiş. Varub Teke'nin tamam kaydıa gördükden sonra mezkûr bedbaht Mehdîlik da'vasın edüb bundan sonra memleket bizimidir deyu da'va edüb andan göçüb Hamid Sancağı'na duhul edüb Gölhisar üzerine düşüb geldüğü gibi fi'l-hal hisarı alub kadısın dutub elli bin akçesin aldıktan sonra enva'-i ceza ile katledüb meyyitin der-pare eyleyüb dört köşede asub ve sabaşısın bile öldürüb ekâbirden ve âyandan mübalağa âdem kılıçtan geçirüb kal'ede ve etrafında bulduğu kurâda rızkı garet edüb ve köylerini yakub andan Burdur'a yürüyüb ol cânibde dahi bir iki bin asker var imiş ve dört beş yüz sipahikle beylerbeyi lalamın Nokta (نقطه) nam âdemi gelmiş imiş, buluşub anları dahi sıyub müba'âğa adem şehid edüb ve mezkûr lalamın ademini yakub alub azîm hakaret etdikten sonra Burdur'u basub anı dahi bir vechile hakaret etmiştir, kaabil-i vasıf değildir. Ehl-i islâmın ehl ü iyali ellerinde esir, Burdur'dan öte Isparta ve Eğirdir deyu haber alınur...»¹⁷.

Şehzade Osman, bentleri kapamış, tuttuğu casusları Şahkulu'nun yeğeni de dahil olduğu halde sofı ve halifelere yazdığı mektuplarıyla beraber Edirneye yollamıştır.

¹⁷ 17 Muharrem 917 tarihli ve Osman Sultan pençeli «huzur-ı paşayana-ı ızâm» başlıklı mektub. Top. Arş. No. E. 2829.

Karagöz Paşanın öldürülmesi: Şahkulu, Burdur ö.ünde yapılan kanlı savaşta Karagöz Paşa'nın Nokta kumandasında gönderdiği kuvvetleri de yendikten sonra, Kütahya'da oturan Karagöz Paşa üzerine yürüdü. Keçiörlü - Sandıklı - Keçiöçanlı - Ulusöçanlı - Altıntaş'ı da diğerleri gibi yakıp yıktıktan sonra Kütahya önüne geldi¹⁸. Sandıklı önünde iki gün istirahat ettikten sonra 22 Nisan 1911 (23 Muharrem 917) de Karagöz Paşa ile savaşa tutuştu. Karagöz Paşa kuvvetleri, Şahkulu askerlerini perişan etti, Şahkulu maiyetiyle dağa doğru kaçtı. Bundan faydalanmak isteyen Kütahya'lılar, şehrin kapılarını açarak dışarı çıktılar ve Şahkulu'nun eşyasını yağmalamağa başladılar. Karagöz Paşa'nın askerleri de yağmaya girişince Paşa, yalnız kaldı, dağa firar eden Şahkulu bu fırsattan istifade ederek sür'atle Karagöz Paşa üzerine atıldı. Paşa'ya ordusunu toplamağa imkân vermeden üzerine saldırdılar. Paşa kurtulmak için kaçtı ise de yakalandı. Şahkulu, Sipahilerle uzun boylu konuştuğundan sonra, Karagöz Paşa'nın kafasını kestirdi, vücudunu kazığa oturttu, sonra da kebab yaptı¹⁹.

Sadrâzam Ali Paşa'nın Serdarlığı ve şehadeti: Bu haber, Edirne de bulunan Padişah ve Divan âzaları üzerinde yıldıırım tesiri yaptı. Sadrâzam Ali Paşa, Şahkulu üzerine serdar tâyin olundu. 1511 yılında, sanki imparatorluk yerinden oynamıştı. Padişah büyük zelzeledenberi ekseriyâ Edirne de oturuyordu. Korkud gibi, Yavuz da sancağını terk etmiş, Kefe'de babasına kafa tutmağa başlamıştı. Korkud'un izinsiz hareketine kızan

¹⁸ Tarihsiz, «Abiâhül-fakir Yusufül-hakir» imzalı arızadan: «Şimdiki halde bu benîeniz işbu Muharremül-haram ayının yirmi üçüncü gününde Banez nam mahalle gelub ol gün Kütahya'dan âtiemler geldi. Beylerbeyi zillet maaliyehü hazretleri Kızılbaş denen melâin ile mukabale eñüb beylerbeyi hazretlerinin nice olağan bilmezüz deyu haber verdiler. Ve mezkûr melâin sabıka Sandıklı'ya anlan Kığı Sığanlı'ya andan ulu Sığanlı'ya ve Yahşi Beyin eolerini ve andan sonra Altıntaş'ı ihrak edüb ba'dehu ma'rekeden sonra Kütahya'yı yakub hâliye anlan gidüb Zığara nam köye gelüb konular. Ve âlem gönderüb Kütahya cânibine varub tafakhus olundu Mûşarünileyh beylerbeyi hazretlerinin nice olağanı sahih haberi alınamadı. Bu benîeniz dahi düşmana karib mahalde geziyoruz (گهزوروز). Ve ne mahalle varacağımız bilmeziz... mezkûr taifeyi zaif etmek olmaz, ve durmayub her gün yanlarına eşirradan âlem cem'oluyor. Vilâyetin halkı inkilâb üsre olub kimesneps ittîmad değildir. Elhasıl bu mel'unları sayır a'dâya kıyas etmelâ değildir...» Top. Arş. No. E. 5881.

¹⁹ 11 No. lu haşiyeyi bak.

ve Şahkulu'nun te'dibine memur olan Sultan Ahmed de sancağında değildi. Sultan Ahmed'in Amasya'dan ayrılması Şahkulu'nun zaferler kazanarak ilerlemesi, Amasya ve çevresinde bulunan kızılbaşlara ferahlık verdi. Sultan Ahmed'in vekil bıraktığı oğlu Sultan Murad'ı Kızılbaş yaparak onun etrafında toplanmağa başladılar²⁰.

Ali Paşa, Edirne'den hareket etti. Bursa yoluyla Kütahya'ya doğru ilerledi. Bu arada Şahkulu da boş durmuyor, mütemadiyen halifelerine, Sipahi ve idarecilere haberler gönderiyordu. İdarecilerin bir kısmını kendi tarafına geçirmişti. Bunlar arasında Padişah'ın oğlu, Karaman Beylerbeyisi Şehinşah da vardı. Şehinşah'ın onlarla işbirliği yaptığını anlayan Haydar Paşa, Padişah'a şu arzı göndererek acele yardım edilmesini istedi:

Fenayi ve Dellâk İbrahim demekle ma'ruf mezhebsiz mülhidler ve müfsidler ve kâfirun-ı eşedler. Şehzade hazretlerini bilküllige idlâl edüb tarikden ve tabiatten çıkardılar, hattâ bir derecedir ki, an karibü'z-zaman mehzulin ve mel'uneyn Kızılbaş cemaatinin hazelehü'mullah-ı taalâ ve Şehzadenin ittifakları bunun üzerine olmuştur ki, Şehzade anlara ychud cırlar Şehzadeye mülakat olalar. Zamir-i münir-i cihân-âranuza mestur olmayub bir dürlü dahi mülâhaza buyurulmıya, öyle olsa sultanım hazretlerine vâcib ve lâzımdır ki bu maslahatı sayır mühim mesaliha kıyas etmeyüb cemi' mesalihden akdem ve ehem bilüb ta'cil alâ al-ta'cil devlet ü saadetle bu canibe gelüb her ne tarik def'ü rej' mûmkün ise defetmeğe ikdam oluna. Billâhi'l-azîm memleketi Karaman heman elden çıkmıştır. Bir an ve bir lâhza tevakkuf câiz değildir. Şöylece mülâhaza buyurula. Bâki garayibin ve fesâdın nihayeti yoktur. İnşallah anlar dahi hâk-i pay-ı şerifirize mahfi olmuyc. Bâki Sultanım hazretlerinin hâk-i pay-ı şeriflerine ilâm hâcet değildir, ömr ü devlet baki bad. Abdüküm il-muhlis Haydar el-fakir²¹.

Şahkulu, Karagöz Paşa'yı yendikten ve Karaman'dan sonra Saruhan Sancak-beyi Sultan Korkud üzerine yürüdü. Sultan Korkud, kapısı üzerine Hasan Ağayı serdar yaptı.

²⁰ Yine Yusuf imzasıyla gönderilen tarihsiz sırden: «Şimdiki halde Rum vilâyeti'nin Kızılbaş macerası ve oğlu Sultan Murad'ın ahevali hususiyçün bu bendünüz Rama gönderilmek kasd olanucak nagâh imtihan etmek manası var ola deyu tevahhüm olanmağın zikrolunan hizmete gitmeğe rıza göstermemiştim ...» şimdi gelmediği, şüpheleni kalktığı. Top. Arş. No. E. 5877.

İmdâdına gelen diğer Sancak beyleriyle Şahkulu'nu Alaşehir ovasında karşıladı. Şahkulu diğer savaşlarda olduğu gibi burada da devlet kuvvetlerini tarumar etti, Hasan Ağa ve bir kaç Sancak beyini öldürdü, Korkud hayatını zor kurtardı, kaçıp Manisa kal'esine kapandı²². Şahkulu nedense Korkud'un peşini takib etmedi. Bursa üzerine yürüdü. Bu durum karşısında Marmara bölgesinde panik başladı. Başta Bursa halkı olmak üzere Edirne'ye arz ve mahzarlar gönderilerek yardım istendi. Şahkulu, Bursa yolunda Padişah'ın sağ olduğunu, hükümet kuvvetlerinin Edirne'den üzerine geldiğini işidince istikamet değiştirdi. Müttetik Şehzade Şehinşah'ın hâkim olduğu Konya'yı almağa karar verdi. Serdar, Veziriazam Hadim Ali Paşa, Bursa'dan sür'atle ilerledi, Kütahya'da, Altıntaşta kendini bekleyen Sultan Ahmed ile birleşti. Bu sırada Şahkulu Kızılkaya da oturuyordu. Ali Paşa Altıntaştan kalkarak 15 Haziran 1511 (11 Rebiülevvel 917) de Kızılkaya önüne geldi. Şahkulu, Sadrazâm'ın peşinden geldiğini görünce Kızılkayadan kalktı evvelâ İncirli derbendini tutmağa gitti. Fakat sonradan bu fikirden vazgeçerek Döşame derbendinden geçti, engel olmak isteyen Haydar Paşa'yı öldürdü. Sadrazâmdan çekinerek Konyayı kuşatmaktan vazgeçti, 17 Haziranda Beyşehir önünde konakladı.

Ali Paşa, Sultan Ahmed'i çok severdi. Onun için halk arasında Ahmed taraftarlığıyla şöhret almıştı. En büyük gayesi Sultan Ahmed'i Padişah yapmaktı. Ali Paşa, Şahkulu serdarlığından faydalanarak Ahmed'e içini açtı. Bu sefere, Şahkulu için değil, kendisini tahta geçirmek için geldiğini söyledi. Böylece Sultan Ahmed'in hayalleri tahakkuk etmiş, kolayca imparatorluk tahtını ele geçirmiş olacaktı. Babasının vekil-i mutlakı ve serdar-ı ekremi

²¹ Top. Arş. No. E. 5590.

²² 4 Safer 917 (21 Nisan 1511) tarihli, Bursa kadısı Ahmed'in Yeniçeri ağasına mektubu: «.. Hâliyen Teke ilinin bagileri Beglerbeyi ihtizamından sonra göpüb Sultan Korkud üzerine varub anlar dahi Hasan Ağa'yı askerine reis edüb Alaşehir ovasında buluşub azim mukatele olub anları dahi sıyub kırub ve mezkâr Hasan Ağayı katledüb bir kaç sancak beyleri dahi düşüb Sultan Korkud dahi kaçub Manisa Kalesi'ne varub bi'l-fül memleketi yika yaka Bursa'ya getiriyor. İki gündeğin Yeniçeriden ve gayriden mu'in ve zahir ve mededci erişmezse memleket bi't-tamam elden gitmiştir. Azim açuvodür. Beylerbeyinin vesagir sancak beylerinin hazinelerine ve cebecularına ve silâhlarına mâlik olmuştur ...» acele yardımlarına gelmesi. Top. Arş. No. E. 5451.

bunu ona garanti ediyordu. Bu havâdis Şehzadeyi çığına döndürdü. Yeniçerilerin bu husustaki fikirlerini anlamak için sondajlar yaptı. Fakat Yeniçeriler, onun tekliflerine aldırış bile etmediler, Padişah'a bağlılıklarını söylediler. Bu suretle Sultan Ahmed Yeniçerilerden nefret etti ve daima onlar aleyhinde konuştu. Böylece aralarına soğukluk girdi.

Kızılkaya'dan düşmanın kalktığı anlaşılır anlaşılmaz, Ali Paşa, yarının Padişahını yormamak, tehlikeye atmamak için Şehzadeye: «Bir avuç terk-i bî-devletin ardına düşmek sizlere nâ revadır. Henüz ben yakın iken varayın haklarından geleyin dahi emri saltanat sizlere mukarrer kılınmıştır, heman payıttıhtâ revare olalım bî-mezahım ağyar verib taht-ı Deulete sūvar olun...» diyerek yalnız gitmeğe karar verdi²³.

Ali Paşa, Kızılkaya'da, Şahkulu'yle mesafenin hayli açık olduğunu gördü. Yaya olarak Yeniçeri askerleriyle Şahkulu'na yetişmek imkânsızdı. Bu yüzden civardan 500 kadar at toplattı. Bunlara Yeniçerileri bindirdi. Orada bulunan atlı Rumeli, Anadolu Karaman askerlerini, Şehzade Ahmed'in oğlu Ali(Alâeddin) yi de beraber alarak Şahkulu'nun peşine takıldı. Diğer yaya kuvvetleri Şehzade Ahmed'in yanında bıraktı²⁴.

²³ Kemal Paşa-zâde, *Seltname*, Top. Ktp., Hazine kısmı, No. 1424, vr. 270b.

²⁴ Sultan Ahmed pençeli ve «Hazret-i paşayan-ı izâm» başlıklı mektubunda, Ali Paşa ile buluştuklarını, Şahkulu'nu takip ettiklerini arada: «... iki üç merhale kalınca kasıtları mukabele ve mukatele idi. Hattâ Kızılkaya ki, düşman-ı din ü devletin makarr-ı şakaveti idi. Andan göçüb İncirli'ya gelüb derbend-i almak tedbiri iken...» askerinin çokluğunu görerek kaçtığı «... dört beş bin miktar keşere-i fecereden eşed eşrar ehl-i iyallertyle Kûhisarda sarılanub reis-i İblis gerdarları bir kaç bin piyade ve suvari ile «...» derdendinden geçtiği istima olunub askâr-i mansure ile işbu mübarek Rebiülevvel ayının on sekizinde mezkûr Kızılkaya önünde nûzal vaki' olub Yeniçeri taifesini atlandırub düşman-ı mahzûl ardınca ilgamak tedbirinde iken Karaman lalasından mektub gelüb ol müfessidân derbendden geçüb Karaman deyu ilâm ettüğü sebebden ilgaktan feragat olunub perakende olanları ele getürmek tedbiri alunub ertesi gün taraf be taraf feoç feoç âdem gönderilüb...» bir çoklarının hakkından gelindiği «... ertesi ki mah-ı mezkûr(un) yirminci günüdür tekrar ulak (عُيُود) gelüb ol bî-din Beyşehir önünde oturar deyu haber getürdüğü sebebden ol mikdar mesafati (مَسَافَتِ) yaya ile ilgamak mümkün olmamağın bu muhibbiniz ilgamağa ikdam edecek lalam hazretleri yaya ile otarub siz ilgamak kat'a cayız değildir, başım gütmesini ihtiyar ederim. Siz tevaccüh ettiğünuze rıza vermesem dedi. Yeniçeri dahi bunca mesafati yayak ilgamak müteazzirdir ve cümlemize eşer ve yarar atda bulmak mümkün değildir. İmdi biz gidemeyecek bu muhibleri için dahi

Yeniçeri ile geride kalan Sultan Ahmed, çok yüksek olan Hisardağ'ına sığınan Şahkulu kuvvetlerinin hakkından geldi. Biraz sonra Ali Paşa'dan, Afyon Karahisarı'nda oturmasına dair bir mektup aldı. Kalktı oraya gitti. Ali Paşa 14 günlük bir takipten sonra Sivas civarında Çubuk mevkiinde Şahkulu'ya yetişti. Burada çok kanlı bir savaş oldu ve Ali Paşa şehid düştü (2 Temmuz 1511=5 Rebiülahir 917)²⁵.

Bu savaşta Ali Paşa, fedakârane çalıştı. Yeniçeriler de ondan aşağı kalmadı, 200 e yakın Yeniçeri şehid düştü. Diğer Şahkulu savaşlarında olduğu gibi, burada da Sipahiler ve gönüllüler daha çarpışma başlar başlamaz, dağılıverdiler, Paşa'yı yalnız bıraktılar. Paşa, cesaret ve metanetle döğüşmesine rağmen ölümden kurtulamadı²⁶. Şahkulu'nunda bu savaşta öldüğü şâyi oldu. Paşa yenil-

gitmek olmaz. Elbette komazuz, bizimle olmak gerek dedikleri sebebden lalam hazretleri... Ali tale bakahu ile Kapu halkı ve Anadolu askeri geom-i mezkûrda ilgayub...» Top. Arş. No. E. 2667.

²⁵ Şehzâde Ahmed, tarihsiz, pençeli ve «Hazret-i paşayan-ı izâm» başlıklı mektubunda, Ali Paşa'dan ayrılınca: «... Ba'dehu bu muhibleri Hisardağ'ı demekle puhte ki, suabetle meşhardar, ol bî-dinin ba'zı feceresi ana sığınmışlar imiş ve andan gayri bir nice puhtelerin fethine bir kaç gün tevakkuf edüb bi-inayeti'l-lâhi taala Hudavendigâr devletinde fetholanub cümle puhteler ve perakende dağlarda tutulan üç bin miktarı kızıbaş melâ'in kılıptan geçtikten sonra merhumun mektubu gelüb sabıka vardağı goldan avdet edüb Karahisar'a gelüb bizim halimiz düşmanla bertaraf olunca anda tevakkuf idi. Karşı birbirimiz ile mektublaşub ahvalden habir olasuz dedüğü sebebden Karahisar'a gelinüb ihtiyari tevakkuf olanub işbu Rebiülahir ayının on altıncı gecesinde...» bazı Yeniçeriler gelüb vak'ayı anlatırlar: «on dört gün ilgayub mah-ı mezkûran beşinde şenbe gün Sivas kurbunda Çubuk nam mevzi'de mülakat fırsatı vaki' olub takdir-i rabbâni ile merhum Paşa lalam mertebi-i şehadet buldağı ma'lûm oldu. Hüdevendigâr sağ olsun. Mahfi olmuyaktı, atlandırub gönderilen beş yüz tüfekçi Yeniçeriden üç yüz otuz neferin atları kalub yüz yetmiş nefer merham Paşa ile kalub ve bile giden Kapu halkının dahi ekserisinin atları kalmış, sayir askerinin dahi ahvali bu minval üzere olub koşulan askerinin ba'zı Konya'da ve ba'zı peraksinde ba'zı yerlerde kalub... İmdi eğer ol Şeytan Kalu dedikleri la'in düştüğü vaki' ise hüve'l-matlab i ile cehennem ve bi's' el-mesir ve eğer düşmeyüb zir u inhişam üzere şark tarafına çıkub gitti, dahi gitmedüğü takdirce beher hal anun def'i ne ile olur? Anadolu askerinin hod hali ne derece muhtel olduğı ma'lûmları olmuştur. Zira ki, Anadolu'nun kadimleri vesayir yararları gitti, yerlerine müselleme ve yaya reaya ve gayri bi-hamiyyet kimesneler nasbolanub Anadolu askeri askerlikten gitmiştir deyu istima' olunurda, işlerine girmekle hakikat i halleri müşahede edildi...» Top. Arş. No. E. 8082.

²⁶ Tarihsiz, imza yerinde M. olan mektubtan: «İnha olunur ki bu hayinler

dikten ve askerleri etrafa perişan vaziyette dağıldıktan sonra Şahkulu kuvvetleri Hafik kalesine geldiler. Ondan sonra da Erzincan'a doğru hareket ettiler. Hacı Mustafa adlı bir zat, kapı halkı ve çevreden topladığı kuvvetlerle, bunları takibetti. Aralarında ok savaşı oldu; Fakat kuvvetleri az olduğu için birşey yapamadı. Bu savaşta da Şahkulu'nun öldüğü söylendi²⁷. Erzincan'da İran'a sığınan Şahkulu kuvvetleri bir kervanı soyduklarından, ileri gelenleri Şah İsmail tarafından öldürüldü.

Böylece Şahkulu, Antalya'dan kalkarak Sivas'a kadar olan yerleri kan ve ateş içinde bırakmış, hükümet kuvvetlerini yere sererek, esasen zayıf olan otoritesini âdeta yok etmiş, düzenin

zulümleriyle ile ibadullahı payımal ettikten sonra izet-i saltanatı bil' kullıye ref' eylediler. Heman hasma mukabil oldukları gibi girmi otuz âdem düşmeden bunlar (ي.ي.) şirar olmuş (etmiş). Kangırı'dan ve Engürü'den bir ahada gara gettirmişti; tamam malâm oldu. Ve Rum'dan bir kimsese ok düşme'miş. Heman Ali Paşa merhum ol kadar cenk etmiş ki, bi- had müddet i medile cenkte üzerine dönüb varmamış. Eğer Ali Paşa üzerine beş yüz âdem dönmüş olayı hasmı aldıydı derler. Ve Sultan Alâeddîn'in cengin acib söylerler melâhîde sancağını yıkmış ve bunun atına seyirtmişler ve yine at çökmişler, ahar görmüşler ki, alarlar, kaçmışlar, melâhîde şehzade idüğünü sonra bildirmişler. Ardınca haylı koymuşlar, elhamdülillah holds bulmuş. Şunları koyub kaçmak, hüdaventigârı kayub kaçmak değil midir? Bu ne rüsvaylıktır, nedir? Gagret-i din ve gagret-i saltanat yere depildi, gitti. Yerler ve gökler inlediler. İbadullahın dadları arşdan geçti. Bu mel'unlar neleri varsa vardılar ol mel'unlara verdiler, geldiler. Halkın her nesin bulurlarsa alıyorlar. İş elden gitti, dahi ne vaktadeğin ayurlar. Uyanası olmadı, şu işleri eden türktür ve bir kaç beylerbeyi elinden çiğnerleri hun olmuş kimselerdir...» Top. Arş. No. E. 6352.

²⁷ Tarihsiz. «Ez'afu'l-ibad Hacı Mustafa el-bakir» imzalı arızadan: «... Şimdiki halde Kızılbaş melâhid bunda Sivas kurbünde Hafik Kal'esine konub göçtükten sonra bu bendeniz halkımız ile ve şehirlâden bir mikdar bulanan atlı ve katırlı âdemler cem'edüb ü; yüzden artuk âdem olub ardlarına düşüb yukarıdan çıkınca kondakların göçtüklerin vakdan gözliyerek gittik. Hattâ şol kadar oldu ki, Sivas nahiyesinde Yenice nam kariyede âşikârı olab görünüb, alay bağladık, bir kaç âdemlerimiz ileri varub onlardan dahi çıkub orada haylı ok savaşı dahi oldu. Bizi gördüğü vakit haylı vehmedüb karışub göçünü döndürüb alay bağladı, ardından mübalağa asker yetiştii, mülhaza etti. Gördü ki nesne yok, çekildi, gitti, yürüyüverdi... Bu yerlere zerrece ziyani dokunmadı. Çiñhan'a değin ardınca gittik, hazır helva idi, elden çıktı gitti, iş Allahındır ne diyelim. Amma aralarında reisleri olan Şahkulu Halife dedikleri melhîde cenk-de tüfenk dokanda öldü deyu mesavi dahi var imiş .. Şimdiki hinde Erzincan'a can attı, gitti derler...» Alâüddeve Beyi bekledikleri, gelmediği, kuvvetleri az olduğundan Şahkulu'nun arkasından gidemedikleri... Top. Arş. No. E. 6664.

iyice bozulmasına sebep olmuştur. Şahkulu'nun yürüdüğü yerlerin halkı, tarlalarını ve evlerini bırakarak daha emin yerlere gittiler. Bu suretle ziraf ve iktisadî hayatta mevcut olan sarsıntı bir kat daha arttı.

Sultan Ahmed, en büyük taraftarı Ali Paşayı kaybedince çok üzüldü. Anadolu ve Kapukulu halkına ağır sözler söyledi. Orduyla arasındaki soğukluk bir kat daha fazılaşmıştı. Hele Yavuz Sultan Selim'e Avrupa'da bir sancağın verildiğini işitince hiddeti bir kat daha arttı. Şahkulu işini bir tarafa bırakarak, Selim mes'elesini takibetmeğe başladı. Anadolu'yu Kızılbaşın temizlemeğe uğraşacağına, Afyon'da oturarak, Anadolu'nun yakılıp yıkılmasına, halkın soyulmasına, devlet kuvvetlerinin yenilmesine, seyirci kaldı. Günlerini padişahlık hayallerinin tahakkuku için Edirne'ye ulaklar ve mektuplar göndermekle geçirdi. Kanlı sahnelerle aldırış bile etmedi. Şehzadenin bu hali, Anadolu halkı ve askerlerinin gözünden kaçmadı. Millet nazarında itibardan düştü. Kosova'da, Niğbolu, Varna savaşlarında boy ölçüşmüş, kılıç tokuşturmuş neslin çocukları, böyle korkak, menfaatini düşünen bir padişah namzedinden yüz çevirmiş, buna mukabil, içi savaş ve kahramanlık destanlarıyla yanan Yavuz Sultan Selim'e karşı büyük bir sempati beslemeğe başlamıştı.

Yavuz Sultan Selim

Yavuz'un Karakteri: Ali Paşa'nın, Şahkulu'nu ta'kibi sırasında, Yavuz Sultan Selim, Edirne civarında bulunuyordu. Yavuz, II. Bayezid'in hayatta kalan çocuklarının en küçüğü idi. Kendi ifadesine göre Trabzon Sancak Beyliğine 1482 (887) veya 1487 (892) de tayin edilmişti²⁸. Yavuz, diğer Şehzadelere daha enerjiktir, ileri görüşlü ve serttir. Yapacağı işlerde uzun boylu düşünür, etrafındakilerle konuşur, sonra kat'i kararını verir. Bir karar verdikten sonra dönmez, önüne gelen engelleri yok etmeğe çalışır. Kararlarını yerine getirmek için plânlı çalışır. Yalan, rüşvet ve iltimas, nefret ettiği şeylerdir. Yolsuzlarla mücadele etmekten, onların kafasını uçurmaktan zevk alır. Adam seçmesini

²⁸ Bir yazısında 25, diğerinde 30 diyor. Fakat in'am defterinde 692 de tayin edildiğine hüküm verecek kayıtlara raslanmaktadır.

ve tutmasını çok iyi bilirdi. Onun Padişah olmasında, başarılarında birinci derecede rolü bu insan seçmesi oynadı. Padişah olmağı kafasına koyduktan sonra güvendiği adamları İstanbul'a veya şehzadeler yanına gönderdi. Onlardan aldığı raporlar sayesinde gerekli tedbirler alabildi.

Tahta geçmeden önce kullandığı casuslar, yalnız İstanbul, Edirne ve Amasya'da esen havayı anlamakla kalmadılar, aynı zamanda Selim hakkında geniş propaganda da yaptılar; Selim'e nasıl hareket etmesini de gösterdiler. Burada şunu da kaydedelim ki, bu haber alma işinde, haremde yaşayanların da çok faydası oldu. Şehzadeler muhtelif anadan doğmuşlardı. İstanbul ve haremde yaşayan kardeşleri ve yakınları vardı. Zaman zaman padişahı görmeğe gelen anaları, cariyeleri de burada olup bitenleri ya doğrudan doğruya veya vasıtalı oğullarına bildiriyorlardı. Aynı zamanda harem, şehzadelerin leh ve aleyhinde, padişaha doğrudan doğruya tesir yapılan yerdi.

Korkud gibi, Yavuz'da, 1510 senesinde padişah olmağı kafasına koymuştu. Bu sene Ahmed'in padişah olacağı dedikodusu çıkmış bunun üzerine Şehzadeler sancak değiştirmek için babalarına başvurmuşlardı. Yavuz babasına gönderdiği bir mektupta Trabzondan şikâyet ediyor, şöyle diyordu:

«Bu vilâyetde galle cinsinden nesne bitmeyüb kiletli ve zarureti aleddevam olduğı sebebden Sancak beyi olanlar âciz ve furumande kalurlar imiş. Tereke taşradan gelür imiş. Bende-i fakir gelelidenberu hemçunan galle gemi ile ve bazı türkman canibinden gelür. Bu yerin bid'âti ziyade olmağın evvelki zamandan şimdî az gelür olmuştur. Bizim hod bir gemi yapmıya takatımız yoktur. Kendü maslahatımıza göre amma tereke bulunduğu takdirce dahi bu mikdar dirlikle ne verecek ve ne alacak bulunur. Elhâsil bu mertebede zaruret çekilir ki, vasf olmak hadd-i imkândan hariçdir. Hâşâ Hudâvendigârın eyyam-ı devletinde ki, bende-i hakir a'dâ ağzında bir vehile kilet ve zaruret içinde kalub a'dâ halimize muttalî ola. İç illerde refahiyyette olan şehzade berdele-rünüz bunca âlî himmetle yağlaklarında ve-âb-ı revanda ve mürğ ü zarlu sahralarda her nev'iyile huzurda ve refahiyyette iken mezîd merhamet rica ederler. Ümmizdir, yeumen-fe-yeumen ziyade rif'atte ve refahiyyette olalar. Halbuki bende-i zâif dokuz tûmen Gürcistan cğzında ve Şark vilâyetinin serhaddinde bir

girdab içinde kalub şey'i kalil dirlikle zindegâni oluna ki dosta ve düşmana cevab verib, Hudâvendigâr sağ olsun. Eğer bende-i fakirden kat'ı nazar olunmadıysa şefekat-ı sultanî ve inoyet-i hakanî diriğ olunmayub himmet oluna ki, bu yerde zindegâniye takat kalmadı, Buğdayın kilesi en beş akçe râdir bulunur, orpa hod vakit olur kat'a bulunmaz; ve bundan gayri bu vilâyete maraz ve hastalık vaki' olursa kapum halkıyla varub beş on gün rahat oluna Sürmene ve Rize'de bir yer yoktur ki, beş on gün rahat oluna. Ve Giresun tarafı dahi hemçunan bu vehile, devletlü padişahın âlî himmeti destigir olmazsa bu girdabda pa-gimâl oluruz...»²⁹

Yavuz'un bu ve benzeri istekleri, Sultan Ahmed'in baskısı ile yerine getirilmiyordu. Ahmed'le Selim'in arası iyi değildi. Buna da sebep, Amasya'dan kaçanların Trabzon'a sığınmaları idi. Bu gerginlik biraz sonra arttı, iki şehzade arasında önüne geçilmez mücadele halini aldı.

Yavuz'un şöretinin artması: Sultan Ahmed, Amasya'da zevk ve safa ile, kızılbaşlarla şiir ve edebiyat geceleri tertib ederek eğlenirken, Yavuz Sultan Selim Doğuda ve Anadolu'da felâket halini alan kızılbaş tehlikesini önlemeğe çalışıyordu. Yavuz, gittikçe artan kızılbaş propagandasının korkunç bir hâl aldığı gören ilk şehzade oldu. Durumu babasına ve Sadrazama muhtelif def'alar yazdı. Fakat bunların aldırış etmediğini gördü. Doğudaki yangını söndürmek için, Rum'dan ve Karaman'dan gelen yiğitler ile Erzincan ve İran'a akınlar yaptı, şi'fliğe karşı sünnlüğün lideri oldu. Onun bu seferlerini duyan yiğitler, ve sipahiler Trabzon'a koştular, içten gelen bir arzu ile döğüş-tüler. Bu akınlardan, memleketlerine dönünce etraflarına toplananlara Yavuz'un macera, kahramanlık ve yiğitliklerini anlattılar: *«Mecma'-ı nâs olan mekânlarda ve meclislerde ozanlar türkû çıkarub "gürü Sultan Selim devran senindür" kelimatını zikreder ol-dular...»³⁰*

Korkud ve Ahmed, iç bölgede uyusuk uyusuk yaşarken, Yavuz sınırda çarpışıyor, yarın için lâzım olacak tecrübe ve bilgileri elde etmeğe uğraşıyordu. Bu durum, Yavuz'un, dedelerinin

²⁹ Tarihsiz, «Kemterin-i bendegâu Selimşah el fakir» imzalı arızadan. Top. Arş. No. E. 543.

³⁰ Mustafa b. Celâl, *Selimname*, Top. Ktp. Revan K. No. 1274, vr. 41.

yolunda yürüyecek yegâne padişah ramze'ci olduğu kanaatini halkta ve kapıkulunda yarattı.

Osmanlı devleti askeri bir idare kurmuştu. Onun için «cihâd ve gazâ» farzı. Devletin organları bu ideolojiye göre kurulmuş, elemanları bu düzene göre yetiştirilmişti. Kapıkulu askeri, akıncılar ve timarlılar istirahatata çekilmişler, eski sefer ve zaferlerin hikâyelerini anlatmakla ömürlerini geçirir olmuşlardı. Niğbolular, Varnalar ve Kosovalar âdeta dillede dolaşan birer masal olmuştu. Damarlarının her atışında kahramanlık ve yiğitlik darbeleri bulunan erler ve beyler, eski günlerin hasretini çekiyorlar, tarihe yeni yeni destanlar yazdıracak büyük bir liderin gelmesini içten bekliyorlardı. İşte bu lider, Doğuda; istiklâl savaşı kahranının parolasını verdiği Samsun'un yanındaki Trabzon'dan, seferleri ve haykırışlarıyla, gelecek nurlu günlerin işaretlerini vermeğe başlamıştı. Zafere susayan askerler, hükûmetten ızdırıp çeken köylüler, daha o zamandan, bu kurtarıcıya gönüllerini kapmışlardı.

Şehzade Ahmed ile, Selim arasındaki gizli çarpışma nihayet 1509 (915) senesinde açık bir hal aldı. Buna da Yavuz'un oğlu Süleyman'ın bir sancağa tayin meselesi sebep oldu. Yavuz'un oğluna evvelâ Şebn Karahisar, daha sora Bolu tevcih edildi. Fakat o sıralarda sözü geçer akçe olan Ahmed, bu sancakların Süleyman'a verilmesine şiddetle itiraz etti. Yolu üzerinde yakınında bulunmasını istemedi³¹. Bu sebepten Şehzade Süleyman, ölen amcası Sultan Mehmed'in yerine Kefe Sancağı beyliğine tayin edildi (6 Ağustos 1509 = 18 Rebiülâhîr 915)³².

Bu tayin Selim için nimet oldu. Çünkü Yavuz Sultan Selim'e, başka sancak verilmiyordu. Anadolu'nun ortasını Sultan Ahmed, batısını Sultan Korkud tutmuştu. Bunlar yanında padişahlık için faaliyete girişmesi mümkün değildi. Halbuki Rumeli yakası ve oradaki kuvvetler, böyle bir çalışma için çok elverişli idi. Süleyman'ın Kefe'ye tayin edilmesiyle bu yakada bir faaliyet merkezi tesis etmiş oldu.

³¹ *Ayn. esr.*, vr. 42 b; Azmi-zâde, *Selimname*, (müstensihî: Konyalı Mehmed, t. 1112), Top. Ktp., No. 1422, vr. 3 b, 4 s, *Selimname-i Şukr-i Bitlisi*, Top. Ktp. Hazine, No. 1597, vr. 25 a, 27 b.

³² Kanun'un padişahlığı zamanında yazılan bir vesikada şu kayıtlar vardır: «Saaletlâ Padişah: âlem-penah hazretleri saalet ve istikballâ Kefe sancağı olduklarında (?) bir küt'a âlembaşı vs yirmi zira' çifte nafta verilmiş. Elovaki' fi on saktiz Rebiülâhîr sene 915. Top. Arş. No. E. 98.

Yavuz Sultan Selim, Ahmed'in, Şehzade Süleyman'ın tayininde gösterdiği zorluk ve baskıya çok kızdı. Böylece iki kardeş arasındaki gerginlik en had şeklini almış oldu. Selim ve Korkud'un isteklerinin yerine getirilmemesi, buna mukabil Ahmed'in her dediğinin yapılması, bu iki şehzade de Sultan Ahmed'in tahta geçireceği kanaatini yarattı. Hele bu tarihlerde Sultan Ahmed'in padişah olacağına dair dedikoduların duyulması şehzadelerin kanaatlarını kuvvetlendirdi. Bu tarihten itibaren iki şehzade de İstanbul'a yakın olmak maksadıyla sancaklarından izinsiz olarak ayrıldılar ve başka sancaklara gittiler: «... Memleket-i Anadolu tamam fenaya varub reâya ve zaafa ayak altında kalub devletlâ Hudâvendigâr ol memerden bi-nihaye muzlime hasıl olmuştur. Sebeb-i küllî ve bâis-i asil bu hususa oldur ki, ekâbir ve erkân-ı devlet, devletlâ Hudâvendigârın eyyam-ı devletinde emremi devletlâ Hudâvendigârın serir-i saltanatına geçirmek kasd edüb baki oğulların sergerdan ve derbeder ve helki helâk etmek niyeti mukarrer olub bilahire bu iş bu mertebeye yetişti, çünkü helâk mukarrerdir. Bâri devletlâ Hudâvendigâr ben bendesin kendu eliyle helâk etsün, ayağı toprağına onun için gelinmiştir. Amma sizün diyanete salâh-ı nefsiyle insafınız ve islah-ı memlekete sa'y ü ihtimamınız ve bu muhib canibine meyl ü muhabbetiniz ve hulâs-ı tâtiniz tamam meşhur ve ma'raf olmuştur. Lâtfedüb göresiz... Biz hod cem' ukubat ve mehaliki ihtiyar etmişüzdür. Eğer lâyük görülürse Rumeli dahi Anadolu gibi belki ondan daha eşed ola. Biz (im) andan kaçmamız yoktur. Ve eğer ahar tarik var ise anan tedbirinde olun. Sâbıkan her nice ki, ekâbir ve erkân-ı devlete bu ma'na arzolundu, iltifat etmedükleri sebebeden bu dereceye yetişti. Şimdiyedeğin eshab-ı garazın men'igle mühimmimiz husul bulma (ma) sıندان ye'sedüb izz ü huzura mektub yazılmaz idi...»³³.

Şehzade Selim, böylece Ahmed'in padişahlığa geçirileceğine kanaat getirdikten sonra, bunu önlemek ve İstanbul'a yakın olmak için oğlu yanına Kefe'ye gitti (1510=916).

Yavuz'un babasıyla anlaşması: Trabzon'dan olduğu gibi buradan da, babasına ve Sadrazama, Ahmed'in Padişah yapılması için mektuplar yazdı. Selim bunda haklıydı da. Fâtih Kanun-

³³ Tarihsiz, Selimgah Pençeli, «Hazret-i Paşa lalam kâmyab» başlıklı Sadrazama yazdığı mektuptan. Top. Arş. No. E. 618.

namesinde padişah olanın, kardeşlerini öldüreceğine dair sarahat vardı. Fakat yaş kaydı yoktu. Padişahlığı lâyık olana bırakıyordu. Selim, üç kardeşine nazaran, bu yere kendini münasib görüyordu.

Fakat Sadrazam ve Divan âzâları Ahmed taraftarı olduğundan Selim'in dediklerine kulak asmadılar. Selim bunların tarafgirane hareketlerine çok üzüldü ve kızdı. İdarenin bozukluğu memleketi felâkete sürüklemiş, padişahın oğularını birbirine düşürmüştü. Bunu gören Selim, durmadan hükümeti tenkid ediyordu: «*Memleket ahvalinin tedarik olunması hususunda, daima içmaz-ı ayrı vaki' olub memleketin ahvali babında su-i tedbirinizden gayri nesne zaahir olmaz. Ma-hasal-ı kelâm bu kadar fitne ve fesoda sizin aden-i ikdamınız vaki' olmuştur. Mahâzâ size lâzım olan memleketin ahvali, tedariki olub ol babda müsahele etmenüzden dünya ve ahiretinize enva'ı zarar ve ükubat gelmek lâzım ola idi. Gerekir ki, memleketin ahvali tedariki hususunda müşahede etmeği koyub bu babda lâzım ve vâcib olan ahvali fikredüb ahval-i âleme nizam verüb ve müslimanların üzerine musallat olan fitne ve fesadı def'etmek babında fikr ü salâh ne ise üzerinde mukayyed olasız...*»⁸⁴.

Yavuz'un bu yazıları devlet adamlarını yola getireceğine bilâkis daha çok Ahmed tarafına sürüklüyordu. Yavuz'un ultiमत şeklindeki mektupları hepsini ürkütüyordu. Kazara padişah olur, babasını kandırırsa, haklarından gelirdi. Onun için Ahmed'in çabukça padişah olması için bütün gayretlerini sarfediyorlardı. Buna mukabil, Yavuz'un tenkidlerini duyan namuslu kişiler, ona karşı sevgi besliyorlardı. Anadolu'yu kızılbaşlar yakarken, İmparatorluk ordusu, birbir Şahkulunun önünde yere serilirken, Divan âzâları ve ihtiyar padişah, Selim'i susdurup Ahmed'i başa geçirmek için tertipler ve düzenler kurmakla meşguldüler. Onun yiğitçe hareketleri ve tenkidleri bilhassa askerler arasında takdir ve saygıyla karşılanıyordu.

Babası ve devlet adamlarını fikrine imale edemeyince, Rume- li'deki beyler ve askerlerle anlaşmağa karar verdi. Bu yüzden onlarla muhabereye girişti. Anadolu'da olduğu gibi, yolu üzerindeki ulak ve adamlarına, engel olacak şehzade tarafdarları yok-

⁸⁴ Tarihsiz, «Selimşah bin Bayazid Han el-muzaffer daima» toğralı ve «Hazret-i Paşay-ı kâmyab» başlıklı mektubundan. Top. Arş. No. E. 6185.

tu. Bu çalışma sayesinde bir kısım beylerle anlaştu. Ahmed, Selim'in Kefe'ye geçtiğini işidince bir yandan babasına, öbür yandan Kırım hanına (bazı tarihçilere göre Yavuz'un kayın pederidir) mektup ve elçiler göndererek Selim'in Trabzon'a geri gönderilmesini istedi. Ahmed'in baskısı ile babası ve Sadrazam, Selim'e hüküm ve fermanlar göndererek, Trabzon'a gitmesini emrettiler. Fakat Selim dinlemedi, Kefe'de oturmağa devam etti. Selim kararını vermişti. Bu yoldan kolay kolay dönmezdi. Bunun üzerine II. Bayezid devri ülemâsından Mevlâna Nureddin Sarıgürz'ü nasihat etmek üzere Kefe'ye gönderdi. Yavuz, Mevlâna Nureddin'in geleceğini duyunca Sadrazama bir mektup göndererek Trabzon'a gönderilmesi için geliyorsa, geri döndürülmesini rica etti⁸⁵.

Mevlâna Nureddin, Kefe'ye gitti. Yavuz'la uzun boylu konuştu. Yavuz, hükümetin kendisini Trabzon'a geri döndürmek arzusuna fena halde kızmış ve Mevlâna Nureddin'e karakterine uygun sert cevaplar vermiştir: «*Şehzadenin huzuruna mukaddema varub devletlû Padişah-ı islâm selâm ettiler ve hatırunuz sordular deyu arzettikte sâkit oldular. Devletlü padişah benim rızamda olmak saadet-i dâreyndir deyu arz olundukda şöyle cevap verdi ki, ben anlarun rızasında olmaduğum bir nice vaki' olmuştur. Ve ben(im) terk-i rıza ettüğüüm şimdi mi bildiler? Günah-ı sagire hod ısrar ile kebir e ya ne yetişür. Ve günah-ı kebir e hod ısrar ile neye yetiştüğüü ma'lum değil miydi? Ve rızalarında olmaduğum ya bedbahlığımday veya devletinden ola dedi. Ve rızadan garaz Trab-*

⁸⁵ Tarihsiz, Selimşah pençeli ve «Hazret-i paşayan-ı ızâm» başlıklı mektupta: «*Sâbikan Âsitane-i gerdun-âşiyâna âfem gönderüb takaâf ihtiyar elüb Kefe'ye geländüğüü ilâm olunmuş idi. Hâliyen hüküm i cihan-muta' vasul bulub mazman i meymunnunla Mevlâna Nureddin ol canibe irsal olanmuştur. İnşallah vasul bulub nasihat ettikte kabul elüb ananla amel edesiz, deyu emrolunmuş. Öyle Mevlânay-ı mumâileğ bu tarafa gelüb nasihat etmesinden gaye-i garaz eğer gine Trabzon'a varılmak hususunda ise ol emir muhaldir. Ol babia tamam tesellî olmuştur. Eğer devletlû Hüdüvendigârın nazar-ı inayeti bu taraftan bilküllige munkatî olunmadıysa ammiş budur ki, ahvalimiz tedarik olunub marlahatımız görüle. Ve illâ cevab-ı şaft himmet oluna ki, olanca halkımızta icazet verüb dağılıb feragat i külli edüb bu köşede tekaüd elüb Padişah i âlempenahın devam i devleti duasına meşgal olam. Şöyle ki ol vilâyette dahi durmasun deyu emrolunursa eltmisden ne gelür, emir padişahın, nâdir terk i diyar olanal...*» Top. Arş. No. E. 6185.

zon'a varmak gökten Cebrail inüb ve peygamber dilek ederse kabul eylemez, dedi. Ve sen anda varub âdemim gelüb cevap getirünceye değin bunda ancak tahammül ederir, dedi. Ve beni şöyle sanmasunlar ki, Korkud Emrem gibi bir yere varub yine rucu' eylemek ihtimali cla. Ben bu hususda boş vermiye razı olub fikrimden dönmek ihtimali yoktur, dedi. Ve tizim giti bir duactınız risalete geldüğü cemi' âleme ma'lum olub bilahire devletlu Padişahın emr-i şerifine imtisal eylememenden devletlu padişaha haclet lâzım gelür ve nice fitneye sebep olur denildikte ne gerekse olsun deyu cevap verdi...»³⁶

Selim böylece babasına karşı kafa tutmuş, Trabzon'a gitmeği reddetmiş, yabancı bir memlekete gidecekmiş gibi sözler söylemiştir. Mevlâna Nureddin Edirne'ye gelince padişaha, Yavuz'un niyetleri hakkında şu şayan-ı dikkat raporu verdi: «Mevlâna Nureddin, ahar kelimat-ı Şehzade budur ki: mutlaka Anadolu'ya geçmek muradım değildir ve riayet dahi maksudum değildir, dedi. Çünkü benüm Kefe'ye geçüb Rumeli canibinde olmak memlekette bâis-i fitne ve fesâd olur dersiz. İmdi karındaşım Sultan Ahmed dirliğinden bir kefevi akçe eksük olursa kat'a kabul etmez. Ve anun dahi dirliğü mikdar dirlik iderlerse ferman padişah-ı âlem-penahındır, Trabzon'dan maadası Anadolu'da her ne yerde durmak emrederlerse itaat ederin deyu cevap verdi.

Ve kendunun kelimatından şöyle fehmeyledük ki, kendu havasına muvafık riayet olunmazsa elbette Kefe'de karar eylemeye bir tarafa müteveccih olmak müteayyindir. اصراحتاً elbette Kefe'de durmazın, dedi. Hatta müşafehe dedi ki, bel ki, sen bunda iken cemi' esbabım dağıdub bir alâmet zâhir ola dedi. Ve kendu Kefe'ye geçtikde fikrin böyle anladık ki, Kefe'ye gelicek Han'ı kenduya muvafık kılub ve mabeyinlerinde karâbet ümmiz edüb bilahare ol cânibde Han ile vilâyet-i Rus arasında Çerkes Kerman ve Man Kerman nam hisarlar vardır ki, Rus'a tabî'dir, anı-ı Han kuvvetiyle varub fethedüb etrafından bulduğu Levendi cem'edüb ol yerde temekkün eyleye.

Ve Defterdarı dedi ki, şöyle ki, bunlar riayet olunub Anadolu'ya geçmek lâzım ola ne canibden geçüb gitmek müyesser-

³⁶ Top. Arş. No. E. 6322.

dir ki, Sultan Ahmed gelüb mukabele eylemiye deyu sual eyledi, fakir dahi devletlu Padişah ne canibden emrederse hiç ahadın muhalefete mecali ve iktidarı yokdur deyu cevap verdüm»³⁷.

Hükümet, bu durum karşısında Yavuz'a karşı daha mülâyim davranmak zorunda kaldı ve isteğine uygun olarak Menteşe Sancağına tâyin etti. Yavuz Menteşe'yi, belki Korkud'un yanında olduğundan, belkide plânlarına uymadığından kabul etmedi, onun yerine Silistire sancağını istedi³⁸.

Yavuz'un harekete geçişi: Baba oğul anlaşmış iken, Yavuz'un Menteşe sancağını reddetmesiyle iş tekrar çıkmaza girdi. Yavuz Anadolu'ya kat'iyen gitmek istemiyor. Hükümet de Yavuz'un Silistire'yi talebi karşısında «ona dahi kaanun-i Osmanîde yer yoktur, mümkün ve müyesser olmaz» diye cevap veriyordu. Ahmed, Selim'e Menteşe değil, Karahisar'ın verildiğini yanlış olarak duymuş bunun üzerine küplere binmiş ve buna şiddetle itiraz etmiştir:

«Karındaşım Selimşah Beyçun anı yine Trabzon'a göçürmesine âdem gönderilmesinde dahi eğer inad üzere musır olub varmaduğu takdirce salâh-ı devlet ve nizam-ı memleket içindir. Lâkin artırub cümlemin içinde Karahisar eyaleti bile tefoiz olunmasında ve indinde her ne buyuruldu ise bi-tamamihî malûm olıcak... şimdiiyedek hod muhalefet etmedim. Etmiye de kasd etmedim. Amma anların bu veçhile muamelelerinden baad el-mukadder kâyin deyuğ ol yola sülûk etmek vacib oldu. Zira ki,

³⁷ Top. Arş. No. E. 5490.

³⁸ Tarihsiz, «Selimşah» pençeli «Hazret-i paşayan-ı ızâm» başlıklı mektubundan: «... Der-i devletden hükm-i hümayun varid olub mazmun-ı meymnanda sabika tayin olunan Menteşe sancağına kırk kerre yüz bin akçe dirlikle varub matasarrif olub rızamı gözlüyesin ki, Anadolu vilâyetin müfsidin ve eşirra tahrib edüb vilâyet halkına câri olan dağdağ ve tefrikanın islâh ve intizamına sebep olasın, deyu emrolunmuş. İmdi devletlü Hudâvendigârın ferman-ı kaza-cereyanına hiç ferd-i âferidenin zehresi yoktur ki, muhalefet ede. F'emma bu zaif min baad Anadolu canibine teveccüh etmek mahâlür. Otuz yıla karib olmuştur ki, devletlü Hudâvendigârın hizmetinde his-i vilâyet olsun ve riayet-i gayret ve hamiyet olsun, mikdar-ı makdurca sa'y ve ihtinamı zahure getirüb cüz'i bidaa (بداعة) varı takatıyla sarf-ı sa'y ve bes-i ceh-i olunub... devletlü Hudâvendigârın inayet-i şâhanesinden reca ederim ki bu muhlisi Anadolu canibine teveccüh etmeyüb Rumelinde Silistire sancağı ol nevhide tayin olunan dirliğe vefa edecekçe her ne sadaka olunursa himmet oluna...» Top. Arş. No. E. 5185.

*Karahisar'ın ana verilmesi çağız görüldüğünde şöyle fehmolunurki, varduğundan iğmaz-ı ayn ettikleri muradları Karahisar eyalett bu suretle ana verilmek imiş. B = hod mümteniatdandır. Vallahi'l-azim billahi'l-kadim mademki kayd-ı hayattayım eyalet-i mezkûre değil andan bir taş verilmek mümkün değildir. Bundan evvel hod merraren bu ma'na arz olunmuştur...*³⁹

Aynı zamanda Şahkulu ta'kibinden vazgeçerek Afyon'a geldi yerleşti. Bu şehri muhtelif tarihlerde üs olarak kullandı. Yavuz, kardeşi Mehmed, oğlu Süleyman'a Rumelide Kefe sancağı verildiğini biliyordu. Böyle iken Ahmed'in zoriyle arzusu yerine getirilmiyordu. Esasen hazırlıklarını bitirmiş olan Yavuz Sultan Selim, babasıyla konuşmak, memleketin durumunu anlatmak için Kefe'den ansızın hareket etti. Kapısını ve askerlerini⁴⁰ 100 gemi ve yedi kayığa bindirdi⁴¹. Yanında kapısından başka Trabzon'dan topladığı gönüllüler, 1000 tatar askeri, Kırım hanının oğlu Saadet Giray vardı. Yolda gemilerinin bazıları battı, Kili'de karaya çıktı⁴² taraftarlarını yanına dâvet etti.

31 Mayıs 1911 (4 Rebiülevvel 917) de Kamçı suyu kıyısına kondu. Kili'den babasına Silistire sancağının verilmesi için

³⁹ Ahmed'in Sadrazama gönderdiği mektubdan. Top. Arş. No. E. 2667.

⁴⁰ Tarihsiz, «El-fakir ül-bakir Yeniçeri kulların» imzalı arzdan: «... Sultanım kadimül-eyyamdan emekdar kulanuz, Sultanımın emriyle Kefe'den gemiye girüb gark olub bir mikdar kartaldık. Kili'ye gelüb sultanuma katıldık...» Top. Arş. No. E. 8001.

⁴¹ Tarihsiz, «Bende-i mukdim Mehmed» imzalı arzdan: «... Selimşah Bey hazretleri derya güzünden yüz mikdarı donanma ile rüzul... Ve dahi Han hazretleri bin mikdarı Kazak ecrüb gelüb halâ Kili'de cem'oldular. Ve Kili Ağası bu haberin tahkik hususiyün yarar adamları gönderüb hayli zaman manazar olmuşlar idi. Ta şol hâz ki, Selimşah'ın olduğı gemiyi sahih görüb ve Mansur Bey hazretleriyle cemî' leşkeriyle konub tahkik ettikten sonra gelüb şöyle haber verdi amma ne canibe müteveccih olacağı ma'lâm değil. Ve hem Kiliye yedi pa-re kayık geldi...» Top. Arş. No. E. 8917.

⁴² Tarihsiz, «Ex'afül-ibad Bâli el-fakir» imzalı arızeden: 917 «Bu mah-i Rebiülevvelin dördüncü günü ki şenbe günüdür, Şehzade hazretleri gelüb Kamçı suyu (کامچی سوي) dîmekle ma'ruf nehrin üzerine konar. Ve yanında ne mikdar âdemisi varır, deyu istîfsar buyurlarsa öte canibden kendü ile gelmiş altı yüz âlemisi varır deyu naklederler. Ma-bakısı (ماباکی) sipahisi ve türküdür. (تورک) sipahisinden ve türkünden yanında ne mikdar âdam cem'oldunda deyu tafahhus buyuralarsı şimlîyzeğin ü; bin mikdarı âlem varır ki, cem'olanmuştur, ve Tatar Hen'nin küyük oğlağı ü, yüz mikdarı tatar vardır...» Top. Arş. No. E. 6329.

lar gönderdi. Buna karşılık, Kefe sancağının verildiğine ilâve olarak Kili ve Akkerman'dan da salyaneler ilâve edildiğine dair hüküm geldi. Selim bunu da kabul etmedi, Tuna suyunu öte geçmiyeceğine Kur'an-ı kerim üzerine yemin ederek yoluna devam etti⁴³. Yavuz, Kefe tevcih beratını aldığı zaman Tuna nehrini geçmişti. Babası Selim'in dönmediğini görünce ve Ahmed taraftarlarının kışkırtmasıyla Rumeli beylerini Edirneye çağırdı. Böylece ortalıkta bir harp havası esmeğe başlamış oldu. Yavuz, mütemadiyen ilerliyor, hükümette durdurmak için gayret sarfediyordu. Ahmed'in taraftarları, onun bu hareketini isyan şeklinde tefsir ve padişahı savaşa tahrik ediyorlardı. Selim, Edirne'de olup bitenleri haber alıyor, mütemadiyen babasına, isyan etmediğine, elini öpmek için geldiğine dair arzlar gönderiyordu:

«... Sâbıkan mahrusa-i Trabzon'dan merraren arz-ı ahval olunub erkân-ı devlet iltifat etmeyüb bilahire zaruret ve ıztırar gaolüb olub bizzaruri terk-i diğar olunub ol husus devlet eşiğine arz olunub Anadolu diyarına tevaccühde fitne ve fesâd mukarrer olduğı sebebden devletlü Hadavendigârın rızası yoktur deyu cevap verilüb bilahire bu hususda dahi muhtar olub ol diğarda sükûn ve karara iktidar olmayub ve Anadolu diyarında dahi tevcih-i mahal olmayıcak varub Kefe diyarında takaüd kasdolunub Kefe'ye vusul buldukta yine arz-ı hal olunub devletten tekrar Trabzon'a varmak emri cevabı geldikde ol husus teklif-i malâ yutak olduğı sebebden tekrar arz-ı hal olundukda Menteşe sancağı

⁴³ Tarihsiz, Selimşah pençeli ve «Hazret-i paşay-ı kâmyab» başlıklı mektubundan: «... Âsitâne-i devlete ahoalimiz hususa için defaatle arz gönderilüb tedarik olanmağa sebebden ahirül-emr kendünüz varub bizzat halimiz Âsitâne-i devlete arz etmek lâzım olmağın ba tarafa müteveccih olub Kili adası'na gelübükde Silistire sancağı iltimas olmağın Âsitâne-i gerdun âşiyana âdem gönderilüb ol esnada biz dahi Tuna Suyun beru geçüb ol canibe müteveccih iken hâliyd iki gaza başıyla hükâm-i hümayan gönderilüb mazmun-ı münifinde Kefe Sancağı tayin olanub Kefe'nin hâsılı kifayet eylemezse Kili ve Akkerman mahsulâtından bir mikdar salyane ilhak oluna deyu emrolanub ve hem Rumeli'de âl-i Osmâna sancak verilmeğe kanuna muhaliftir deyu emrolanmağın imdi lalam hazretlerinin ilm-i şeriflerinden mahfi değildir ki, dayıma bu muhibbiniz tarafına mütaallik olan mesalih hilâf-ı âfet hamlolanub itmamına ikdam olunmayub ihmal olandağı cihetten ahoalimiz buna müstid oldu ki, bu kadar zahmete irtikâb olunda. İmdi vallâhi'l-azim ve bi-keleml-i-kadim min ba'd Tuna suyan öte geçmek muhal ve mümteni'dir...» Buadan bir kaç tane var. Top. Arş. No. E. 5443.

ki, havası vahim ve yeri dar ve maası asîr sancak sadaka olunmuştu ki, Trabzon ana nisbet firdevs dimeludur. Ekâbir ve âyân-ı devletin bu zaif hususunda himmet ve irâyet eksüklüğünü edüb nâ-münasib mevzi'lere solub ve Emrem Sultan Ahmed'e inriyetler ve himmetler idüb belki saltanata dâvet edüb ol dahi ana mukarrer olub etrafı hükümler perakende edüb devletlü Hünkârın oğulları âsi oldular ben onların kal-i kam'i için leşker cem', gelüb cem'iyyetinüz bana mülâkı olasız dedüğü sebebler etrafı âleme fitne düşüb halk ayak (ایاک) üzere kalkub bu kadar fesadlar vaki' olub ve bu zaif dahi iş baştan aşub gayret ve hamiyet ile helâk olmak mukarrer olduğı (nu) müşahede edüb bizzat devlet eşğine yüz sürüb ayığı taprağına halim arzedüb devletlü Hudâvendigârın çun ben bendesine gazabı olub helâk ve zayı' eyemek muradıdır, bâri varayın hak-i pâygine yüz süreyin her ne fermânı var ise yerine kosun deyu bu canibe gelindi. Eğer ben bî günah bendesine ol niyeti yoğise çun gayri mahalde zindegâni müyesser değildir. Rumelinde Silistire sancağın iltimas olundu. Ana dahi Kanun-i Osmanîde müyesser ve mümkün olmaz deyu cevap verilüb, el'an Emrem Sultan Ahmed, Kapu halkına ve Anadolu askerine serasker olub saltanat mukarrer olub belki bu zaif Rumeline geldüğü istima' edüb askeri unda koyub gelüb bu canibe geçmek üzerinde olub saltanat ona mukarrer olmuş. İmdi bu zaifin muradı budur ki devletlü Hudâvendigârın oğullarına muhabbeti ve nisbeti ale's-seviye olub çun Anadolu vilâyeti cümleten onlara tâyin olundu. Ben bendesine dahi Rumelinde şanıma münasib dirlik himmet edüb... Bu niyetin arzı için teveccüh olunduğı sebeblerden yine a'dâ bu zaifden devletlü Hudâvendigâra isyan nisbetini edüb page-i serîr-i a'lâya asker çeküb geldi deyu arzederler imiş. Bu kimesne ki âl-i Osmandan yirmi bes yıl sancak tasarruf edüb gaza ve aktın ve a'dâ-i din ile kıtal ve cidal etmek üzere ola, gazadan hazzı olan kimesnelerden anun katına halk cem' olmak aceb değil, belki hilâf garibtir ...»⁴⁴

Selim, Şehzade Ahmed'in tahta geçirileceğini, devlet adamlarının kendine düşman olduklarını, memleketin felâket içinde bu-

⁴⁴ Tarihsiz, «Selimsah» pençeli ve «Hazret-i paşayan-ı ızâm» başlıklı mektubundan. Burada kendisiyle konuşmak üzere Mevlâna Nureddin veya başka birisinin gönderilmesini rica ediyor. Top. Arş. No. E. 6815.

İndüğünü ileri sürüyor, durumu bizzat Padişaha anlatmak için Edirne'ye doğru ilerliyordu.

Baba-oğul anlaşması: Yavuz'u durdurmak için, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa gönderildiyse de, Hasan Paşa Yavuz'a çarpışmadan döndü. Selim Edirne civarında Tunca kıyısına gelip kondu. Padişah da Edirne'den kalkarak, Selim'in ordusu karşısında Çukur-çayıra gelip yerleşti. Böylece baba oğul orduları Edirne civarında ordugâh kurmuş, verilecek kararı dikkat ve alâka ile ta'kiyb etmeğe başlamışlardı. Babası gitmesi hususunda hükümler gönderiyor, Yavuz'da arzlar yoluyla isyan etmediğini, kendisi ile açıktan açığa konuşmak istediğini yazıyordu. Fakat Ahmed'in taraftarları türlü bahaneler ileri sürerek ihtiyar ve hasta padişahı Yavuz'la konuşurmazdılar. Bunun üzerine Yavuz, Mevlâna Nureddin'in gönderilmesini rica etti⁴⁵. Mevlâna'nın aracılığı sayesinde mesele halledildi. Baba oğul barıştırıldı. Yavuz'a kanun hilâfına, Semendire sancağı tevcih edildi. Macarlar üzerine sefer yapmasına izin verildi. Aynı zamanda Padişah'tan Ahmed'i sağlığında tahta geçirmeyeceğine dair söz alındı. Ve Yavuz'a meali: «Kendü ahînde kimesneyi yerine padişah eylemek sevdasında olmayub ol emr-iradetullah ile tefviz oluna» diye bir ahidname verildi⁴⁶.

Ahîd bozulması ve savaş: Yavuz'u Edirne'den uzaklaştırmak için böyle bir anlaşma yapıldı. Ve kısa zamanda sancağına dönmesi emredildi. Öbür taraftan padişahlığa davet edilen Sultan Ahmed'in Sadrazâmla gelmesine kadar Yavuz'un oyalanmasına ve Padişahın İstanbul'a dönmesine karar verildi. Sultan Selim, Padişahın Edirne'den İstanbul'a gideceğini duyar duymaz buna şiddetle itiraz etti: «... Belki, memleket tedarikinden feragat edüb İstanbul'a göçülme hususu takaddüm olunmuş. İmdi memleket ahvali müfsidlerin zulüm ve taaddileri elinden kemal-i şiddetde iken tedarik olunmayub te'hir ve ihmal olunmağıle memleket tamam harabe müteveccih olma mütebaid ve müslimanların ehl ü iyali ve esbab ve emvali hasaret olmasının muzlimesi hod kime raci' olduğı devletlü Hudâvendigârın ma'lumudur. Ahali-i memleket-i padişahi a'dâ elinde bu veçhile pâyimal olub ve memleket

⁴⁵ Top. Arş. No. E. 6185.

⁴⁶ İshak b. İbrahim, *Selîmnâme*, Top. Ktp., Revan kısmı, No. 1276, vr. 53 a.b.

bilküllüye elden çıkub harab olması münasib ve mülâyim görülmeyüb bi-ihitiyar sonra bir küstahlığa irtikâb olunmıya müeddi olması fikrolunduğu sebebden tekrar bu kazıye âsitane-i devlete arzolundu...»⁴⁷.

Yavuz, Padişah'ın İstanbul'a gideceğinden şüphelenerek, sancağına ağır ağır gitti. Eski Z a r a 'ya gelince durakladı. Buradan Rumeli bey ve askerlerine Macaristan seferi için hükümler gönderdi ve onları yanına çağırdı. Böylece Rumeli beyleri, beyzadeler, sipahi, duça, timarlılar ve akıncıları Eski Z a r a 'da toplanmağa başladı. Sultan Ahmed Anadolu'da, Anadolu kuvvetlerine, Yavuz Sultan Selim Rumelide, Rumeli askerlerine baş oldu. Yavuz'un yanına kırk bin kadar asker toplandı⁴⁸.

Bu esnada Yavuz, Ali Paşa'nın öldüğünü, Edirne'de babasının, devlet adamları tarafından kandırıldığını, Şehzade Ahmed'in padişahlığına karar verildiğini, bu hususta Rumeli beylerinden söz alındığını duydu⁴⁹. Sultan Bayezid, Ahmed'in padişahlığına karar vermişti. Bu yüzden İstanbul'a gidiyordu. Padişah hasta ve üzgündü. Oğulları birbirine girmişti. Şahkulu memleketi yakıp yıkmış, devlet kuvvetlerini yenmişti, oğlu Şehinşah ölmüştü. Yavuz, durumu olduğu gibi anlatmış, Padişahın üzgünlüğünü bir kat daha artırmıştı. Bundan dolayı Ahmed'in padişahlığı kararlaştı, böylece ahd bozulmuş oldu. Yavuz da topladığı kuvvetlerle, sür'atle, İstanbul'a doğru giden babası üzerine hareket etti.

Babasına Çorlu civarında Uğraş'da yetişti. Askerlerine hücum etmemelerini tenbih etti. Sultan Ahmed taraftarları II. Bayezid'e Yavuz'un ordusunu gösterdiler, iyi bir niyetle gelmediğini söylediler. Bunun üzerine II. Bayezid «oğlumun bu hücumu beni almağa taht-ı saadet-bahımdan beni kaldıruş yabana salmağa olmuş gibi, bu tumtrak ve tantana nedir? Heman top urun, asker cenk etsünler deyu emrettikleri gibi toplar hazır imiş, heman ol saat toplara ateş verilüb cihani düde müstağrak ettikleri gibi...»⁵⁰. Savaş başladı, neye uğradığını anlayamayan Yavuz'un askeri perişan oldu, beyleri birer tarafa kaçtı. Yavuz Sultan Selim, etrafını saran ateş çenberinden kurtulmak için çok çalıştı, attan düşürül-

⁴⁷ Top. Arş. No. E. 6185.

⁴⁸ Tarih-i Hayrallah Efendi, İst. 1273, IX., 139.

⁴⁹ 57 No. oku.

⁵⁰ Kemal Paşa-zâdenin Seltnamesi, vr. 22 a.

dü, başka bir ata binerek— ihtimal ki Rumeli askerlerinin ve beylerinin müsamahasıyle — kaçtı⁵¹. A h y o l u 'da bekleyen gemilerine bindi (3 Ağustos 1511=8 Cemaziyelevvel 911)⁵².

Adamlarının bir kısmı öldürüldü, bir kısmı hapsedildi⁵³. Selim'in firarı üzerine Rumeli beylerinden Bâli ve Mehmed Beylere hükümler gönderilerek, Selim'in yanındakilerinin affedildiği bildirildi. Bâli Bey, Selim ile gemiye girenlerin bir çoğunu kaçırdı geri çevirdi⁵⁴.

⁵¹ «Dergâh-ı muallâya ve bâriğâh-ı â'lâya arz-ı bende-i bi-mikdâr ve çâker-i hâkısar budur ki hak sübhane ve taalâ padişahi ömr-i ta'vil ve ecr-i cezîl kılvere. Amin ga mu'tn. Amma ba'd devletlü Padişaha ma'lâmdur ki Uğraştan dönüb gitiğimiz vakit bu kulunuz, Padişaha at getirün, deyu çağırdam ve Paşa hazretleri'ni çağırub devletlü Hünkârı kogub kande gidersen, deyu çağırdam. Ol-demde devletlü Hünkâr yüzümüze nazar etdi. Paşa dahi gitmeyüb durdu. Ve sağ yanınızda hazinedar-başı ol dahi bir yana at sıratub gitti, ana dahi öyle çağırub döndürdüm, ol esnada bu kulunuz geriden yetişüb atdan yıkıldılar. Çakıcı oğulları'ndan birisi üzerime uğrayub sultanım ardınca giderlerdi. Bu kulunuz dahi Hünkâr ol tarafa gitmedi deyu anları gayri yere saldam. Bu kulunuz Hacı Hasan Paşa'ya götürdüler. Efendim, ol kimesne Yahya Paşa hısmı Halil Bey derler, benüm kalamdur deyu aldı. Devletlü Hünkârı Kili-i Rumeline kadem basdığu vakit devletlü Hünkâra varmak istedüm, efendüm elinden halâs olmasına çare bulamadım. Devletlü Hünkâr kendü azemetiyle Uğraş'ta gördü, halimizce goldaşlık ettiğimiz devletlü Hünkâra kul olmsıya geldim. Hünkârın nice kulları olub bu kulunuz dahi bir zağarcığu alayız deyu. Ümmiddir ki bu kulunuz redd olunmıya. Yirmi iki yıldır ki efendime hizmet ederim. Âzâd almağa çare yoktur. Devletlü Hünkârdan ümmiddir ki halâs olmasına himmet buyurula, zira canımızdan bizâr olubdururan, tâ ki devletlü sultana sevab hâsil ola. Merham alay beyi yanında idüm. Bu goldaşlık ettiğimiz İskender Ağa ve Davud Ağa ve Kasım Ağa bilirler. Bâki ferman dergâh-ı âlem penaha menuttur.

Kara Hüseyin Ağa hısm-ı Beşir

Top. Arş. No. E. 10161.

⁵² Top. Arş. No. E. 3878, İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1949, II, 237.

⁵³ «... Bu kemine-i bi-mikdar Akkoyunlu'dan Şeyhoğlu Ali kulunum. Hazret-i Hudâvendigâr-ı gerdun-iktidar ile Trabzon'dan bile gelüb Çorlu civarında olan cengde iki karındaşım düşüb ve üç ammim düşüb ben iki yerde mecrub olub dururken boynam urulmak emir olunmuş iken Yahşi Bey'in oğlu Mahmud Bey kurtardı. Ba'dehu Hünkârın gemisiyle Kefe'ye gitmeğe kasdegledim. Galatada zindana mahbus eylediler, sonra Yeniçeriler halâs eylediler...» bunun gibi bir çok istid'alar var. Top. Arş. No. E. 129.

⁵⁴ Tarihsiz, «Ez'afü'l-ibad Bâli el-fakir» imzalı arzdan: «... Şehzade Sul-

Yavuz Sultan Selim, Ahyolu'dan hareket ederek Kili'de karaya çıktı. Bu sırada Şehzade Ahmed ve Korkud, Sultan Selim'e Avrupada sancak verildiğini işitince çılgına döndüler. Hele Sultan Ahmed, derhal ordusuyla Selim üzerine gönderilmesi hususunda yazılar yazdı⁵⁵.

Bunun üzerine II. Bayezid, yayabaşlarını topladı, onlarla bir konuşma yaptı. Selim'in eyaletinin İstanbul civarına kadar uzandığını, gelip gitmede zorluk çıkacağını ileri sürdü, bu yüzden Yavuz'un Kefe'de oturmasına, sancğını adamları vasıtasıyla idare etmesine itirazları olup olmadığını sordu. Yayabaşlar, hiç bir itirazları olmadığını söyleyince, Selim'e, Kefe'de oturmasına dair ferman gönderildi⁵⁶. Selim için bundan başka da yapılacak bir

tan Selim'e varan Hasan Bey ve beyzadelere ve subaşılara ve duşelere ve akıncılara vesayir aḡavata devletlü Hudâvendigâr aazallahü ansarehu hazretleri günahlarımızı affeyledi, yerli yerunusa varasız deyu ahidname gönderestin deyu bu kulunusa emrolunmuş idi. Öyle olsa bu bendeleriniz dahi emr-i padişahi üzere mektub yazub âdemim kulunuz ile gönderdikde ol esnada Kasım ve Rüstem ve Baltaoğlu Piri ve Hasan ve subaşılardan Piri bendenüz ve bir nice sipahiler ve Kırkoğlu İsa kulunuz gemiye girüb Şehzade hazretleri ile bile gitmek tedarikinde iken ... vaz geçtikleri. Top. Arş. No. E. 8703.

⁵⁵ Tarihsiz, Sultan Ahmed pençeli «Paşa lalam hazretleri muazzam» başlıklı mektuptan: «... El-haletü hazihi şöyle istima' olundı ki, karındaşım Selimşah Bey tarik-i isyan üzere Rumeli'nden asker çeküb Hudâvendigâr-ı gerdan-iktidar halledet hilâfetühü üzerine geldüğü sebebden hark-ı adet üzere Semendire ve Vidin ve Niğbolu sancaklarıyla ba'zı maadin ve harac vesair hasırla kırk beş kerre yüz bin akçe eşdirilib verilmiş. Egerçi üç sancaktır, amma ma'nada bir Rumeli külliye tevcih olunub heman umur-ı saltanatdan bir hatbe ve bir sikke kalmıştı... İmdi bu muradın müğesser olub tesbil yed-i kerimleri müğesser olub ba'dehu varub ol âsi (ile) cenkleşmişe rıza verirlerse ve illâ beni defetmek için Anadolu'yu kabz ve hast hüsn-i rıza ile bana teslim edecek olurlarsa kabul etmezem. Elbet ben dahi tarik-i isyana yürüyüb varub Bursa'da oturub cem'i hasırları bilcümle denizden berusunu zabt edüb Anadolu'dan Rumeli'ne bir ahad geçirmezem. Bana muti' olmıyanların evelerin talanlatub kenduları evlâdi ve ensabıyla katlettürürün. Vebalî bâis olanların zimmetinde ola. İmdi ya budur ki, rızayla varub haklaşam ihtiyar olunsun veya sâbul-i isyana sülâk ettüğüüm kabul olunsun ...» Top. Arş. No. E. 6043.

⁵⁶ Tarihsiz, «min' ez'afü'l-ibad Hacı» imzalı Selim'e yazılan mektubtan: «... Müşavere suretinde yayabaşılardan sekiz nefer şahsı izz-i hazuruna da'vet edüb.... oğlum Selim şah (a) izhar-ı atıfet edüb Rumelin'de sancak verdim. El-haletü hazihi fikrettim ki, verilen sancakların hududa İslambul hududana mülâhik ve mulâsik imiş. Öyle olıcak kullarım eksüksüz varub gelme arastında giru nice müfsid-suret hakkında iğva edub kaza-i Huda bir nâ-şayeste vaz' düşe-

şey yoktu. İstanbul'daki taraftarları, babasından af dilemesi için mektup yazmasını ve zamanını beklemesini tavsiye ediyorlardı. Selim'de onların tavsiyelerine uyarak babasına bir arıza yazdı, affını rica etti. O da bu suretle Korkud gibi, durumun inkişafını beklemek üzere meydanı Şehzade Sultan Ahmed'e bıraktı, Kefe'ye gidip oturdu⁵⁷.

— Bülmeçi —

ki, mustetbi'-i keder ya kaza ve kader vaki' olub bâis-i muhasama ve muris-i muharebe olub bi-karar mafarakata sebeb düşe deyu hatırı alıcak, binaan ald tevêhhümü'l-hatır ihtiyaten emrettüm ki, oğlum devletle Kefe'de mütemekkin olub yarar âzemleri sancğını zabtedub beynimizde murasele eksik olmayub ...» Yayıların kabul ettiklerini fakat Divandan çıkınca... «ba vaz'-ı nâ-şayeste ve muris-i fitnedir, deyu erkân huzurunda hayli kelimat edüb... Yunus Paşa Divana giderken cevaplarından birine ben bu vezaretten bızarım deyu şikâyet-âmez kelimat ve ıstırabın, önünce yürüyenlerden bir yoldaş istima' etmiş. Hâliyen her birisi ıstırabda biline. Amma ba vaz'a Korkud Bey (?) Paşaları Yenice hisarı verdünüz Galata vakfolmasa verurdünüz dedikde Hudâvendigâr orz olunmasıdır deyu ba'zı yerde lâf etmişler ...» Top. Arş. No. E. 7967.

⁵⁷ Tarihsiz, «Muhibbi'l-muhlis Selim» imzalı: «... Devletlü Hudâvendigâr hazretleri Rumeli livolarından Semendire livasını bu bendesine sadaka edub akın etmekün icâzet bayuraldukda ba'zı akıncılardan kimesneler cem'etmek sadedinde iken ba'zı subaşlar ve sipahiler cem'olunub Zara Eskisi'nde sakin olub tedarikde iken nagâh Anadolu tarafından Kızılbâş üzerine Ali Paşa ile gönderilen asker münhezim olub ve Ali Paşa'nın dahi alındığı haberi mahakkak alındukda devletlü Hudâvendigâr yümn ü ikbâlile İstanbul'a müteveccih oldu, şol kas ile ki, emrem Sultan Ahmed'i getirdüb memleketi ana ısmarlayub kendular feragat edeler, deyu istima' olunda. Öyle olsa biz dahi devletlü Hudâvendigârdan ümîdvar idük ki, orday-ı hümagununa yakın olmakla ol himmet ki emrem kasdına idi bize olaylı, ol ümmîd ile varıldıkda iki asker birbirine karib oldukda ittifak âdem birbirine ulaşub emr-i Rabbâni ne ise öyle vaki' oldu. Min ba'd devletlü Hudâvendigârın emr-i şerifi bu bendesi hususunda ne vech üzere câri olur ise ana muntazır olanur. Bâki ferman devletlü padişahındır» Top. Arş. No. E. 12276.